

GAZTARO BILDUMA

GORBEIATARRAK

Juan Manuel Etxebarria

GAZTARO BILDUMA

GORBEIATARRAK

Liburu honek Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailaren
diru-laguntza jaso dau.

© Ibaizabal Argitaletxea, 1994

ISBN: 84-7992-580-9

Legezko gordailua: BI -2345- 94

Tailer grafikoak: ZURE, S.A.

GAZTARO BILDUMA

GORBEIATARRAK

Egilea: Juan Manuel Etxebarria

Marrazkilaria: Jesse

*Urak handi itsasoan
zubaitz ugari basoan
herri-euskera zaindu dagigun
geure bizitza osoan.*

EUSKAL SINESKERETAN ZEHAR

Euskal Herri zahar eta barriaren arteko zubiari zutunik eutsi nahian eta euskaldunen hagea gaurko gure multieraginezko gizartera ekarri guran, udabarriko egun eguzkitsu baten, hartu bideo tresna sofistikatuenak neure lepoan eta euskal telebistarako, antzinako euskaldunei buruzko erreportaje diakroniko-Fantastiko bat egiten joan nintzan.

Euskalherria dana da polita eta ez nekian norantz hartu, baina azkenean Gorbeiako bidea hartu neban, Gorbeiatarren lurralde ederra gozatzuz.

Joan eta joan, Gorbea ondoko Supilaur kobara heldu nintzan. Supilaur, koba handia eta sakona da, eguzkibegia, artzainen neguko legor ezkutua, eta herritar guztientzat entzute handikoa, Anbotoko Señorea eta, bertan egoten ei ziralako.

Kobaren ataka-atakan nengoala, heldu neutsan bideoari. Gorbeia inguruko baserri artzain, ikazgin, egurgin, mendi, baso, haran, ibai... aurrean neu-

kan guztia filmatu ondoren, linterna argitsu bat biztu eta koba barrura sartu nintzan.

Joanago eta ilunago egoan eta kobako iluntasunak linterna-argia jan egiten eustan, epertargi jasa neunkalarik.

Jakitun nengoan oraindino inor ez dana joan kobaren azkeneraino eta banekian artzainik ausartiena ere kandela-argia amatatzen zan tokitik aurrera joaten kapaz ez zana.

Halakoren baten heldu nintzan ba artzainei kandela-argia amatatzen jaken tokira. Samako intxaurrak ere gora eta behera egiten eustan baina belea baltzago egingo ez dala eta, aurrera egin neban oraindino inork ikusi bako koba zatia filmatze-kotan.

Linterna eta guzti ere, ikusi ez zan gauza handirik ikusten eta neure atzerikarako gerizeak ere bildurtu egiten ninduan.

Linternea amatatu eginik neukala, bost edo sei kintaleko harri boladun horma antzeko bat agertu jatan aurrez aurre.

Hurreratzen naz astiro-astiro, belarri bata ha hormari deusala ipini eta ur zaratarainoko guztiak entzun nebazan.

Ikarearen ikareaz, ez neban ia aurrekorik ere ikusten. Linternea ere ia ezebezean neukan eta ni, han errukarri, bildurkilik, atakako argia baino ikusten ez nebala.

Nire neure gorputzeko pipiladurea eta artegatasunean, argi moduko bat ikusi neban bolazko hor-

ma bitarte batetik.

Uleak ere arteztu egin jatazan! Banoa horma bitartetik begiratzen, begiratzen dot eta... han zan izatekoa! Anbotoko Señorea, basajaun batzuk, hirulau lamina eta deabrua ez dodaz ikusten ba haitz-urezko iturri baten ondoko sugar inguruan ba-koitzak bereari eragoiola! Odolak ur egin ez jatazanean bertan! Ametsetan nengoalakotan nengoan baina egia zan, hantxe egozan egon ere eurak euretara berbalotsean!

Birritan pentsatu ere egin barik, harri bitarte handienez jarri eta filmatzen hasi nintzan, baina alperrik, barruratu egozan eta ezin, ezin ezer lortu, ha zan ezbeharra!

Nengoan tokian egotea ere mugarrietan barruratu sarturik egotea zan gauza onerako baina ha eksklusiba ha lortzeak merezi ebala ikusiz, itxi alde batera bildurrok eta badinot:

— EEEUPPP!

— Nor dago hor? —erantzun eben danak batera.

Ni neu, kakadario bat lez nengoan harri bitartetik begira eta berehala plantatu jatan basajaun bat hormaz bestalde eta badinost:

— Nor haz eta zer egiten dok hor? Joaten ez bahaz oraintxe etorri hazan lekutik gorriak ikusi beharko deustazak!

— Ni bake-bakean natortzue! Ez nekian hemen zengozenik baina ikusi zaituedanez gero zuekin berbaldi bat egin barik ez neunke joan gura!

— Berbaldi bat? Neuk emongo doat hiri berbal-

dia alde egiten ez badok!

Anbotoko Señorea, basajaunaren haserre eta buru gogorkeria ikusirik hurreratu jakon esanaz:

— Bakean badator itxi eiozu bakean, aspaldiko gizaldietan Euskalerriko barririk ere ez daukagu eta beharbada harrezkero ez dakigun barri asko ekarriko deusku!

— Bueno, berorrek badino, bakean itxiki deustsat.

— Bai, basajuna, bai, bakean itxi bakarrik ez, kendu eiozu harri bola bat eta sartu daitela barrura hori bada nahi dauan hori!

— Tira ba, berorrek gura dauan lez egingo dot.

Basajaun indartsuak, zirri handi barik kendu eban bost edo sei kintaleko harri-bola bat eta ni, umeak zapata barriekin baino pozago sartu nintzan sartu ere barrura.

Barrura sartu eta bideoa barriro martxan botatzea dana zan bat eta joanean joanean ingurumari guztiak filmatu nebazan. Han egozan egoteko gauzak! Urregorritzko ontziak, harlanduzko mahaiak... eta kontatu ezineko beste hainbat gauza eder!

Ibili eta ibili, kobearen azkeneko zabalunera heldu nintzan eta ha zan ikustea! Ur garbidun erreka eder bat eta ikaragarritzko sugar baten inguruan Anbotoko Senorea, basajuan, lamina eta deabrurainoko guztiak ezarrita kontu-kontetan.

Sinistu ezinekoa zan! Danak neuri adi, begiekin jan behar ninduen! Laminetariko batek ere irribarereinoko guztiak egiten eustazan! Zoratu ez nin-

tzanean, zoratu!

Ni neu ere, halakoren baten, sutondoko mokor baten jarri nintzan eta eurei hitz egiteko astirik emon barik, neu hasi nintzazien itaunka.

Ez egoan bururik apurtu beharrik lehenengo itauna nori egingo neutsan jakiteko, aitari eta, entzunda neukanez, Anbotoko Señorea zalako entzuterik handienetarikoa.

Esan eta egin, Anbotoko Señoreari bideoa aurrerikara jarri eta badinotsat:

— Nik zure barri jakin badakit baina ez nahi neuken beste, zeozer gehiago esango bazeunst!

— Bai, mutil, hori baino ez bada! Ba, zer esango deusut ba nik! Begiratu, neuk ere ez dakit ondo noizkoa nazan, baina euskaldunak Euskalerrian bizi diranik eta honakoa bai behintzat. Nazana zelan egin nintzan ere ez dakit baina azken urteotako batzuen ustez badirudi neure amaren maldizino baten bidez bihurtu nintzala Anbotoko Señora.

Ekleizastiku bat baino gehiagoren ustez, maldizio baten bidez seguru, Anboton agertu nintzan lehenengo eta neure podereetatik kanpo ez neukan besterik ezer, baina inguruetako artzain eta herritarak kobara etorri eta danerik ekarten eusten. Apurka-apurka, koba-zuloa itxuraztu egin neban eta harrezkero pozik bizi nintzan. Herritarrak euren gora-beherak konsultatzen etorten jatazan eta oso ondo konpotzen ginan.

Egun baten ama etorri jatan Anbotora zelan nengoan ikusten eta ondo nengoala ikustean, Gor-

beiaiko Supilaur kobara bota ninduan. Garretan joan nintzan eta herritar asko bildurtu egin nebazan neuk ez dakidala.

Gorbeia heldu eta ezer ere barik aurkitzea dazan bat. Ahal nebazan piztiak harrapatu eta gordin gordinik jateari emon neutsan.

Han ere laster hurreratu jatazan inguruetakoa baserriarrak eta koba hotz eta hutsean ikustean, errukitu eta ahal eben neurrian laguntzen eusten.

Supilaurko koba-zuloa Anbotokoa bestean edo hobeto apaindu neban eta pozik baino pozago bizi nintzan herrikoekin hartuemonean eta bake bakan.

Ondo baino hobeto nengoan Supilaurren baina batzuri urruntxu egiten jaken Gorbeiaraino etortea eta horregaitik zazpi urtetik zazpi urtera Gorbeatik Anbotora eta Anbototik Gorbeara ibiltzen nintzan noizean behinean beste lurralde batzuetako koba batzuetara ere joanaz.

Herritarrak errezkan etorten jatazan konsulta eskatzen baina gizaldiak joan gizaldiak etorri, kristautasuna heldu zan Euskalerrira eta indartsu heldu ere. Euskaldunak Jesukristoren barri ikasi eben eta kristau egin ziran.

Ni, apurka-apurka, ahaztuz joan nintzan eta harrezkero ezin neban euki kristau ezaugarririk nire kobazuloan. Dana dala, ekleizastikuen ustea baino lehenagokoa naiatzu eta eurak agertu ziranean, hor joan nintzan mundurik aramario kristau aurreko nire kide guztien bila eta aurkitu be, ugari aurkitu

nebazan itxas aldetik lur barrura bitartean. Danei be bai, baina batez be Zizili Bermeotar laminari eta Eulizki Markinar jentil onkoteari asko be asko kostatu jakien ni neugaz etortea Gorbeiako Supilaur koba zulora. Baina ikusten dozunez, hemen gaukazuz herritarrengandik aldenduta eta ahazturik. Tartalo greziarra be hemendik izan gendun garai baten.

Halan eta guztiz be ohiturak ohitura dira eta ez dira hain errez galtzen, horregaitik kristau bat baino gehiago etorten jatan konsultatzera.

Baten ere, gogoratzen naz, ola barri bat egin eban gizon aberats batek eta ezin eban bota martxan.

Ni Supilaurren nengoan eta morroi bat heldu jatan olea martxan bota ezinik egozala esanaz.

Ni goruetan nengoan herri zekorra ondoan hausnar nebala, baina ha morroia ikustean, goruetari itxi eta sagardoa atera neutsan mahaira urregorrizko basuan. Izerditan egoan gizajoa eta "Jesus" esanaz dranga-dranga edan eustan basukada sagardoa. Gero olearen konsulta eskatu eustan eta deabruak lotuta eukala esanda gero, urli lekuko komentoko superiorragana joan eta olea bedeinkatu eiala agindu neutsan.

Morroiak eskerrak emon eustazan. Nik, atzerantz urtetzeko agindu eta basu bedeinkatua bera gaz eroateko eskatu neutsan. Neuk esandako guztia egin ebenetik trikitin-traukitin trikitin-traukitin! eragoion ola barriak.

Beste kasu asko ere kontatu neikizuz, nik neuk ere ez dakit zenbati lagundu neutsan eta.

Nitaz gauza asko esan da eta ez da harritzekoa, bizitza luzean gauza asko ikusten dira eta.

Bizitza aurrera joian eta herritarrei begiak zabalduz joakiezan neurrian, nigaz ahaztu egin ziran eta inor etorten ez jatala aurkitu nintzanean koba honen sakonean sartu nintzan honeekaz besteokaz eta hemen nago zeinakio.

Anbotoko Señoreari begi biak negarranpuluz bete jakozan eta guztiz negarrez hasi ez ekidan, ondoan neukan basajaunarenganantz jarri bideoa eta badinotsat:

— Eta zuk zer? Zer egiten dozu ba hemen?

— Ba, beste batzuk lez, bizi!

— Zuen barri jakitea ere asko gustatuko litzakit niri neuri!

— Ba, aitu, gaur ezer ere ez gara baina antzina bai. Gu, ikusten dozunez, handi handiak, indartsuak eta belaunetarainoko bizar luzedunak gara. Herritarrentzat basajaunak zein jentilak ginen eta goietako basoak geunkazan geure bizilekutzat.

Labrantza, baso-lan eta industrigintzan herritarrek baino askoz aurreratuago genbilzan. Jolasak ere behegeunkazan eta sarritan egiten genduan harribolan mendi batetik bestera.

Herritarrekin, tira, ez ginan hain txarto konponzen baina batzuetan... arineketaldi batzuk emoten geuntsezan.

Garai baten haserretu egin behar izan genduan

herritarrekin, Samartintxuk, bere zuhurtasunaren bidez garia ostu euskulako bere oinetako nasaie-tan, gura dala gari garauak eroanaz. Eta ez hori bakarrik, handik lasterrera, bere aginduz, beste batzuk gugana bialdurik, errota ardatza, burdina lotze eta zerrea egiteko era lortu ebezan geuri sorotz eginda gero.

Baina tira, urteak joan urteak etorri, haserreak neurri askotakoak dirala eta, barriro ere batzuk behintzat lagun egin ginan.

Belaunaldiak joan belaunaldiak etorri gutariko batzuk ikatza egosten egozala, laino zuri bat agertu jaken seguru ekialdetik. Inork ez ekian zer zan. Jentil zahar-zahar bat bizi genduan eta harexeri itandu eutsien laino zuri hori zer zan eta esan ba- eutsien ze, ikusiaz batera “Kixmi” jaio zala ekialde- an.

Garai haretan gureak egin eban eta jentil zaha- rra aurretik zala jentil-harri baten azpian hil ziran danak bat izan ezik.

Olentzero zan hori eta “Kixmi” jaio zala entzu- tean, arin ere arin joan zan herrira barri ona emote- ra.

Herritarrak asko poztu ziran eta jan-edan gura danak emon eutsiezan emon ere, errementau aha- lekoak.

Ni, eta ni lez honeek beste hiru lau basajaunok ere, ikusiak ikusi ondoren, mundu honetan zeregi- nik ez geunkala eta, buruak makur-makur eginda, kobazulo honetara jo genduan Mariren eskutik ze-

lanbeist bizitzeko aurrerantzako denbora guztia. Tartalok be alde egin euskun Greziarantz.

Lehenengotan koba honen atakan egoten ginan geure egoera ulertu ezinik eta lantzean behin artzainen bat ere etorten jakun baina kristauen aurrean ez geunkan podererik.

Egun baten ere, artzain gazte bat etorri jatan hona eta egosten nengoan ikatz txondorrean urre gorria neunkala ikusirik, eskatu egin eustan. Nik neuk hartzeko esan neutsan, baina zaratarik egin barik ez eian deabrua iratzartu. Baina zarata handia atera eban eta ez dau ba erdi lotan egoan deabrua iratzarten! Ha zan izatekoa! Artzaina aurretik eta deabrua atzetik.

Mendirik mendi joiazala, halakoren baten eleiza bateko kanpai-hotsa entzun zan eta deabruak ezin eban aurrerago egin. Orduan maldizino bat bota eutsan ezbeharririk ez jakola faltako esanaz, eta halantxe jazo zala daukat entzunda.

Harrezkero ez da hona gehiago inor etorri. Bakartadeak bildurtu egiten ginduzan eta hemen ikusten dozuzanokaz batera atakea itxi eta guztiz barrura sartu ginan. Ez dakit ba gehiago zer kontatuko deutsudan! Hemen daukazuz honeek laminok ere berbagura eta horreekin badaukazu zati baterako. Egia zan, laminak ere berbagura neukazan eta denborarik galdu barik irribarreka egoanari badi-notsat:

— Zeri egiten deutzazu barre?

— Ba, zeuri!

— Zer dala eta?

— Ba, zurekin, gure antzinako biritza gogoratzen dodalako!

— Bai? Zelangoa zan ba?

— Ba, gu, garriz gora, neska polit-politak gara baina oinak arrain edo ahatearenak daukaguz. Jantzi luzeekin ibiltzen ginanez, herritarrak ezin euskuetzen oinak ikusi. Erreka ertzetan igaroten genduzan gure egunak uleak orraztu eta uleak orraztu eguzki ederra hartuz.

Zuetariko batenbat hurreratzen jakunean, errekan sartzen ginan inork ikusi ez egiteko. Baina batzuetan akordatzakoan etorten jakuzan herritarrak eta uretara saltu egikeran urregorritzko orrazia uzten genduan erreka ertzean. Gehienetan ostu egiten euskuen orrazia eta etxera eroan, baina guk geuk ere ez geuntsan bakean uzten harik eta orrazia lortu arte hauxe abesti hau abestuz:

“Lapur gaizto itsusia
hau da zure desgrazia
lo ondo egin gura badozu
emon barriz orrazia”.

Askotan, geuk ez dakigula, sorotz egiten euskuen herritarrak eta zaharrentxuenak baekien gure oinen barri.

Hau dala eta, aldi baten, zulako mutil gazte bat gutariko lamina polit batekin ezkontzekotan egoan. Baina egun baten mutil gazte maiteminduak, amaren aginduz, oinak ikusi eutsazan beragaz ezkontzeko egoan lamineari. Ikusi baeutsazan ba ze,

disgustuaren disgustuaz hil ez zan egin ba!

Laminea ere oso triste egoan eta gorputza ez bazan ere arimea ostu gura eutsan mutilari. Hiletako eguna heldu zan eta emakume artean joian laminea ere, eleizan sartu baino lehen mutilari arimea ostuteko asmoz baina abadea konturatu egin zan eta andariei keinu bat eginaz, behingo baten sartu eben mutil gaztearen gorpua eleizara barrura. Kristau guztiak ere atzean sartu ziran baina laminea ez, sartu ezinik geratu zan zarataka eta sokorru baten.

Gu esnezaleak ere baginan eta tximinia-zuloetatik sartzten ginan maskeluetako esneak sorosten.

Surteko sua biziegia zanean, esneak ganaz egi ten eutsen etxeoandrei eta gu orduan “txurie gora, txurie gora”ka hasten ginan.

Egun baten gutariko batek esnebetekada bategaitik salatu egin ginduzan betiko zelan galduko ginan esanaz.

Herritarrak, entzunak entzunda gero, laster aurkitu ebezan San Juan egunean jaiotako zekorrak eta errekek tragastu. Holantxe galdu ziran lamina guztiak, odola dariola eta sokorruka. Geu bakarrik geratu ginan bizirik eta hemen gagoz noiz arte ez dakigula.

Deabrua ere han egoan bazter baten eta ez eukan barriketarako gogorik baina beren beregi joan nintzan bere ondora eta badinotsat:

- Zuk zer egiten dozu ba hemen?
- Zer egingo dot ba, egon egin behar!
- Baina, noiztik zagoz hemen ba?

— Horrek zuri ez deutsu ardura!

— Egia da, baina honeek besteok kontatu deus-
te euren barri eta zu ez zara gitxiago izango ezta?

— Ba begira, ni honeek besteok baino gaztea-
goa naitzu eta neu ere Euskalerrian zehar nenbi-
len kristauen arimen bila baina kristauak ondo
irakatsita egozan legez, ezin neban inondik ere ari-
marik lortu.

Era askotara agertzen nintzan herritarren aurre-
an, batzuetan pertsona dotore bat lez, edozein abe-
re legez beste batzuetan, eta gehienetan ekaitz-
hodei lez, baina alperrik!

Baserritarrak, lanpeturik edo larrialdietan ego-
zanean maldizinoka eta lagun gedarrez aurkitzen
nebazan. Nik orduan lan truke arima eskatzen neu-
tsen baina kristau gehienak hortik zehar botaten
ninduen deabru gaiztorik ikusi gura ez ebelako eu-
ren ingurumaritik.

Beste banakaren batek ostera baietza emoten
eustan, baina laguntzaile “prakagorri” guztiak ingu-
rutik ikustean, orpoetan har barik joaten ziran eleiz-
gizon batengana jazorikoa kontatzen, eta nik neuk
ez dakit baina azkenean danak lortzen eben urten-
bideren bat euren arimea galdu ez egiteko.

Kasu asko kontatu neikizuz kontatu ere, esate
baterako Kastrejanako zubikoa.

Gaba iluntza baten, abemariak jo eta gero, nes-
ka gazte bat iturriko uretan joan zan. Iturria urrun
eta gainera erreka bestalde eukan. Iluntzen joian
eta neskea geroago eta larriago.

Halakoren baten neskeak, arteak ere hartu ezinda eta erdi zoraturik maldizino bat bota eustan esanaz:

— “Oraintxe ez dira etorriko inpernuko deabruak neuri hemendixik zubi bat egiteko iturriko haronakoa behingo baten egin daidan!”.

Nik neuk hori entzun nebanean, kaballero bat lez agertu nintxakon zaldi eder baten gainean eta badinotsat:

— Zubia egingo jatzu, egitearren zeure arimea eskeintzen badeustazu!

— Bai! —erantzun eustan—. Hartu eizu nire arimea baina egidazu zubia, arin, belu da eta.

Hori entzun nebanean, deitu neure laguntzaile “prakagorri”ei eta zubiginen hasi ginan danok, bata bestea baino finago.

Baina gu jo ta ke ikustean, neskea bildurtu egin zan eta herriko parrokoari atek jo eutsazan. Jazotako guztia kontatu eutsanean badinotso abadeak:

— Alabatxua, zuk egin dozu egitekoa! Zure arimea salbatu nahi badozu, zoaz arin etxerik etxe eta: “Martian oilarragaz ibilitako oiloaren arrautzatik jaiotako oilar bat aurkitu behar dozu eta zubia egin orduko kukurruku egiten badau, salbatuta zagoz”.

Joan zan ba neskea, baina ez bakarrik, ia-ia herritar guztiekin eta zubia harri baten faltan geunkala, ez dau oilar hori aurkitzen ba!

Neuk nekarren ekarri ere azkenengo harri hori oilar berezi horrek “kukurruku” egin ebanean. Oiz menditik nentorren harria lepoan nebala eta parro-

koak esana bete zanean podere barik geratu nintzan. Bertanbera itxi behar izan neban harri hori. Handia zan izan ere ha harria eta lepotik botakeran... hark egin eban plastadea!

Nik neuk, benetan ere, odolak irakiten neukan baina halan zein holan, ez neukan zereginik, eta toki haretatik alde egin baino lehen, amorruren amorruez jotzen dot esku zabalaz harriztar hori eta bost hatzamarrak markaturik itxi neutsazan.

Deabruak bere deabrukeria guztiak kontatu beharraren kontatu beharraz, ez eukan azkenik ere. Niri bideo zintak azkena jo eustan baina halan eta guztiz ere berbetan jarraitu eustan Baltzolako subearenak eta gainetiko guztiak kontatu arte.

Eulizki Markinar jentila be, bere bizarrak igurdiz, ez egoan isilik egotera eta horretara badinotsat:

— Hik be antza, badaukostak zer kontauren bat!

— Eukiko ez joat ba? —erantzun eustan irri-barreka—, beitu eidak, entzun eistak! Ni neu, Markina ingurutik ibiltzen nintzoan eta itxasoa be pausu bian nieunkan. Herritarrak, eurak be bai ni baina nik neuk be asko maite nioazan. Beitik noraino, domeka eta jaiegunetan eurekaz nahaste joaten nintzoan mezara baina, sandies! ezin izaten nintzoan eleizan sartu handiaren handiaz eta hegoaldeko bentana nagusienean begia iminita ikusten nioazan kristauen eleizkizunak.

Batzuetan, ez jakinean, gureztala, trabezkeriak be egiten nieuntsiezan. Baten e, zerrariak gaztaina-

oholak egiten jeguazan ondoan loak hartu niñean eta hurrengo goizean zerrariak goiak eta beheak josten gaztaina enborrik handiena falta jakiala eta. Nigana etorri zoazan kontu eskatzen baina nik ez nienkian ezer. Baina gaulendian eguzkia sartza mendira noiz sartuko dagoela, bañoak prakak soltetan eta hara han non agertzen dokan ha gaztaina enborra oso osorik kaka artean! Jakina, nik, nire loarrantzaren baten irentsiko naioan eta gero ba geroakoak!

Beste baten be, itxas ertzean jarrita niengoala euli endemoniño bat ikusi naioan txalupa baten eta zalea nokan lez, zurrupada batez eulia ezeze txalupa eta txalupako guztia ez nioan irentsi ba! Baina eskerrak botaka egin erazo eustiela urdailaratutako arrantzaleen eupadak! Bestela, batek bajakik zer gertatuko zoan!

Honeek jazoerok goitik behetik ez nieunkan aparteko buruhausterik eta sarri askotan zaindu egiten nioan herria arerioengandik.

Beste baten be, Markinarren aurka gainetu zoazan inguru-herri batzuk eta nik neuk orduan, barruan hazurra daukien frutak ekarteko agindu nieuntsien. Zaran eta otzarakadak ekarri be egin jeustiezan eta ekarri ahala nik danak barrura. Tripea bete-bete egin orduan, zilborrean esku biekaz sakatu eta hasten nok ahotik hazur botaten, ha zoan ikustea! areriotarik inor ez zoan ez ausartu Markinar bati ikuturik be egiten eta hankartean buztana dauan azagariak lez alde egin behar! Ho-

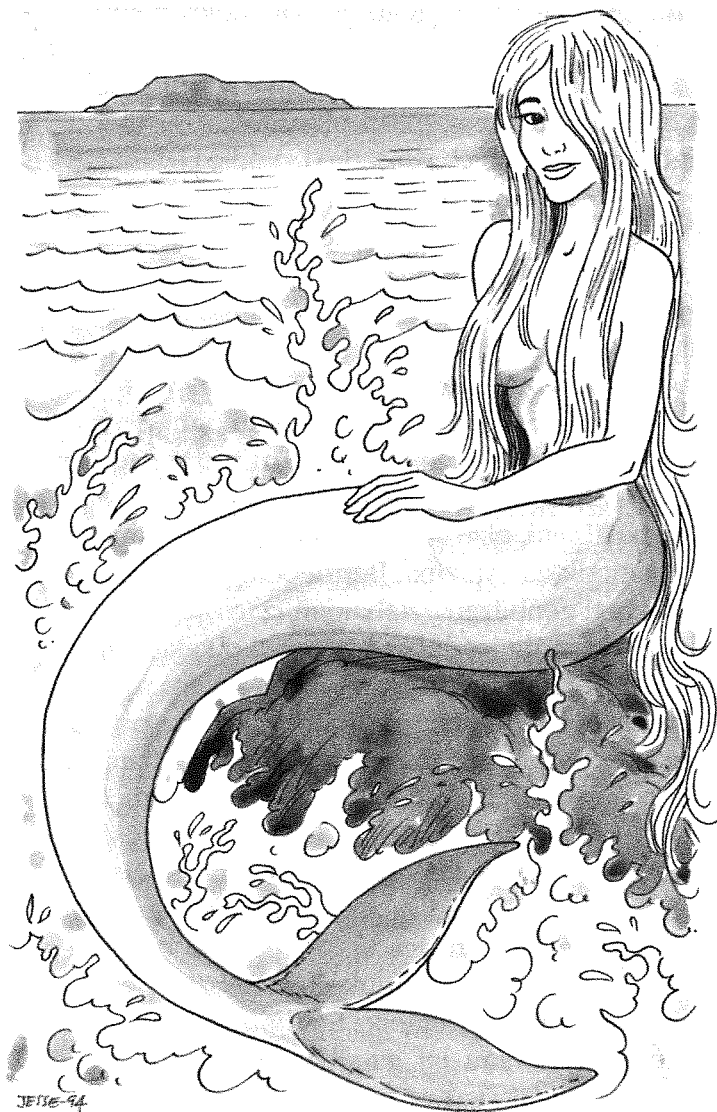
rrek guztiok eta gehiego be kontatuko nieunkezak baina zergaitik ez hoa Ziziligana?

Esan eta egin! Han geunkan Zizili Bermeotarra bere oin-buztanaz plisti-plasta, txirripiztadotsean iturrikouraz koba bazterreko odoldia laztantzen benetako euri lanparra balitz lez.

Itaunak eginago eta uxoago! Ez eustan kostal-dekorik ezertxo be kontatu gura, Ondarruko mamuenik be ez, baina nik be, honango temosokerietan, egur eskarmentadua sugin ona dan letxe, ziri bat bota neutsan erdi burlazar esanez:

— Tira, neskato, ez haut mindu nahi, baina ako Izaroko kontua ez jonat uste guztiz argi dagoanik!

— Eh, zer dinostazu, argi ez dagoala? Egongo ez da ba! Beitu eizu, hori kontu hori honantxik eta honantxik da. Antzina, Bermeotarrak eta Mundakarrak beti genbilzan eztabaidan Izaro dala eta ez dala. Orduan, agure zahar bati ez jakon akordatu besterik haxe baino, estropadetara jokatzea irla hori eta kitu! Hatan geratu ziran herri biak eta porturikako urteera Martioilarraren kukurrukuaz batera egiteko. Baina Bermeotarrak, aldi baten Dimoztarrak Otxandioarrekin egin eben lez, galtzu-zuziak biztu eta iratzartu egin eben Marti-oilarra eta Izaroratz urten. Mundakarren oilarrak egunsentiaz batera jo eban bere kukurrukua eta hareek be bardin egin euskuen, baina hara orduko han egozan Bermeotarrak jaun eta jabe eginik. Eta hau ez nik bakarrik, Marik be kontau lei gau haretan Santimamiñetik ibili zan eta.

Anbotoko Señoreak berbarik gitxien egiten euskun, baina halako baten badinost erdi irribarreka:

— Zu, mutil, guk gizaldiak eta gizaldiak daroaguz hemen eta ikusten dozunez ez dakigu Euskaleritik zer jazotzen dan ere. Zure barriak ere jakin gura neukez eta gaurko zeozer kontatuko bazeunst neure eskerrik beroenak emongo neuskizuz.

— Ba, gaurko Euskal Herria ez da lehenagokoa. Aurrerakada handia bota dau gauza batzuetan baina atzerantz ere egin dau gauza baten baino gehiagotan.

— Atzerantz non eta zelan? —itandu eustan.

— Ba, esate baterako, Euskal Herrian, euskera baino erdera gehiago egiten da eta lehenagoko ohitura zahar eta eder asko galdu egin ditugu. Gainera, azken urteotan erbesteko ohiturak gehiago egiten deuskue eta geure nortasuna galtzeko arriskuan gagoz.

— Zer dinostazu? Egia ez da izango esan deustazuna! Baina, baina... Euskal Herrian euskerea galdu? Zer arraio jazo jatzue ba?

— Ba, bai, egia da, eta orain ez gagoz hain txar to, barriro hasi gara euskera eta ohitura zaharrak indartzen.

Euskerea bera ere, ardiak mendian zehar lez, zabal ibili da eta batu egin nahi deuskue baina beleak beti bere haitzera jotzen dau eta hor gabiltz batzuk era batera beste batzuk bestera ahal dana egiten. Dana dala, urak berez-berez etorri beharko dabe euren erre kara, bestela, euskerearenak egin joan!

— Harritu egiten nozu! Hori holan bada, beste-la gagoz hemen!

— Ba, bai, aititak eta, kontatzen deuskuezan gauzetatik, Euskal Herria asko aldatu dana argi ere argi dago.

— Eta gu zer? Inork gogoratzen gaitu?

— Ba, askok eta askok ez, baina baserritar zaharrak oraindino bai. Eurei esker bagagoz han hor hemen banakaren batzuk zuen barri jaso eta idatzi ere egiten dogunok. Batzuk ikerketa mailako liburuetan aipatzen zaituee, beste batzuk osterera ipuin liburuetan.

Lehenago sutondoetan kontatzen euskuezan zuen kontuak baina orain ez dago sutandorik ez ipuinik.

Gaur zuen kontuak liburu, irrati, zine eta telebistaren bidez ezagutzen dira eta hor gabiltz batzuk baserririk baserri eta itxas bazterrik itxasbazter dagoan guztia jazotzen eta era dan lez idazten Euskal Herri barriak, zaharra ahaztu ez daian.

— Dinostazun guztiagaz zer pentsatu ez dakidala jartzen nozu! Zure birraititak eta, begiak zabalduko balebez zer esango ete leukie?

— Ba, aitearenka hasiko litzakiguz eta errezoiz guztiarekin gainera!

— Bai, mutil, bai! Zaindu eizue Euskal Herria eta ez eizue zeuon nortasuna galdu. Euskereari ekiozue “min bako arrana ugerrak jaten dau eta”.

Egonak egonda, etxera etorteko ordua egin jatan. Danak agurtu nebazan eta pozarren joan nin-

tzan telebista-etxerantz.

Eguna gautuz etorren eguzkia sartzamendiratuz eta abantean joan arren be, han hor hemengo abemarietako kanpaiotsak entzun nebazan.

Gau-txoriek eta basapiztiek ez ninduen larregirik ikaratzen baina gaueko-arimak ermitarik ermita euren zorrak betetuten ikusteak zer pentsatu emon eustan eta bada ezpada, angelus eta guztiak erreztatu eta akordatzako arnasestuan hartu neban telebista-etxea.

Gaineko egunen baten, euskal telebista, irrati eta ipuin liburuetan, ikusi, entzun eta irakurri zein-kie gaurko “exklusiba” berezi hau. Guzurra zein egia, aikorzan euskal sineskerak.

GARBITXU UR TANTAREN HARONAKOA

Eguzkia bero, lar bero, beroegi, ez dakit ba... denbora honek... jummm...!

Hara han Gorbea mendiaren gailurrean hodei laino sendia, danak zuriz jantzirik: aitita amamak, semealabak eta beste senide guztiak.

Zaharrago edo gazteago, danak adin bardinekoak dirala dirudi. Zelango mendi zuri eta ikusgarria gure Gorbeia mendiaren gainean!

Handik dator hitzotsa! Dana berbea eta irrintzia! Zerk izan behar ete dau?

Danak dira gazteak, danak arinak, danak aidean, danak bat... baina noiz arte?

Handik lasterrera, hodei-laino zuri, eder eta handia eguzkiaren aurrean jarri da eta eguzkia haserretu egin jako zuria izan dan hodei-lainoa ilun eta baltz bihurturik.

Hango zarata eta berbalotsa! Zer jazo da! —bat—, Nora goaz? —besteak—. Non gagoz? —ha-

ragokoak—. Loditu egin gara! —honagokoak—. Jausi egin behar dot! —gehienak— ... ene!, ai!, jil!, ja!, uuu!

— Ez ikaratu! —dino lainamak—. Bizkaia gainean gagoz! Gorbeiatarren lurraldean!

— Bizkaian? Zein tokitan? —dino baten batek.

— Nerbion eta Ibaizabal ibaien artean gagoz eta Bilborantz garoaz haize epel laztangarri honek.

— Ze ondo! Ze polita da Euskal Lurra! Ze lur garbi eta berdea! Bilbora goaz orduan?

— Bai baina ez dot uste helduko garanik, lodiegi egin gara eta haize honi eskerrak gagoz oraindino aidean.

Haizea geratu egin da eta beste hodei-laino bizdazki batzuekin alkartu gara. Iluntzen doa eguna! Zelango bildurra! Gainetik argi, azpitik ilun...!

— Nortzuk ete dira ba inguratu jakuzanok? —dinoe batzuk—. Iluntasun honetan ez dogu ezer ikusten. Asko garala begien bistan dago... Hau da beroa eta inguru hezoa!

Halakoren baten: Txissst, txisst... txissst... brum... brum... brummm... bum... um... m...!

— Ai! Zer izan da hau, bizkar hazurra erre egirik eta belarriak gorturik itxi deustazan hau? Hor behean zer esango ete deuskue?

— Ezer ere ez! —dino norbaitek—. Gu baserriarren lagun handiak gara, nahiz eta batzuetan... geureak egin!

— Ai!, ai!, ai! Jausi behar dot! Nik neuk ere! Ekarrri eskua!

Ai ama! Zorabioa heldu jaku! Edan bako hordia!
Ai ene!

Hodei-laino guztia zati-zati egin da tantakada biribil lodiz...! Orain arte batera baina aurrerantzean?

Hor goaz Euskal Lurrerantz bideak betean, orpoetan har barik eta burua galdu beharrean!

— Nor daroat alboan, behean, gainean, ondolan, atzean, aurrean, azpian...?

Ni neu, Garbitxu naz, baina orain ez dakit besteok nortzuk diran ere... Hain ondo egon naz lainamaren magaletan...!

Lehenengo euri tantakadak heldu dira lurrera eta Garbitxu Nerbion ibai ondoko etxe zahar handi baten teilatuko gailurrean jausi da eta teilarik teila doala, soloan baserritar bat jatekoginen, busti busturik, zaku erdi zulotu bat lepotik dingilizka daua, estu eta larri ikusten dau eta badino berekautan:

— Guk egin dogu egitekoa! Gizon hori busti-busti-busti egin dogu. Nik neuk ez dot busti baina! Soloak itzekarrez beterik ere egon dira eta! Errogatibak ere egin dabez eta...!

Teilatuaren ertzera orduka hainbat lagun alkar-tu dira eta Garbitxu solo bateko eta besteko baserritarrei adi dago errukiz beterik.

— Zer egiten dok hor? Nori edo zeri adi hago? Jo egik aurrera enbarazuan egon barik! —dintoso tantakada lodi, bizardun mandazain batek.

— Bai, bai! Ondo dago, ondo dago...! gizon giza-joak! Apur bat itxaron bagendu! Solo-lanak ate-

garren batek—. Loditu egin gara! —honagokoak—. Erori egin behar dut! —gehienek— ... ene!, ai!, ji!, ja!, uuu!

— Ez ikaratu! —dio lainamak—. Bizkai gainean gaude, Gorbeiatarren lurraldean.

— Bizkaian? Zein tokitan? —galdetzen du norbaitek.

— Nerbioi eta Ibaizabal ibaien artean aurkitzen gara eta Bilborantz garamatza haize epel eta leun honek.

— Zer ondo! Zeinen polita den Euskal Lurraldea! Bai lur garbi eta berdea...! Bilbora goaz orduan?

— Bai, baina ez dut uste iritsiko garenik; gehiegi loditu gara eta haize honi esker gaude oraindik airean.

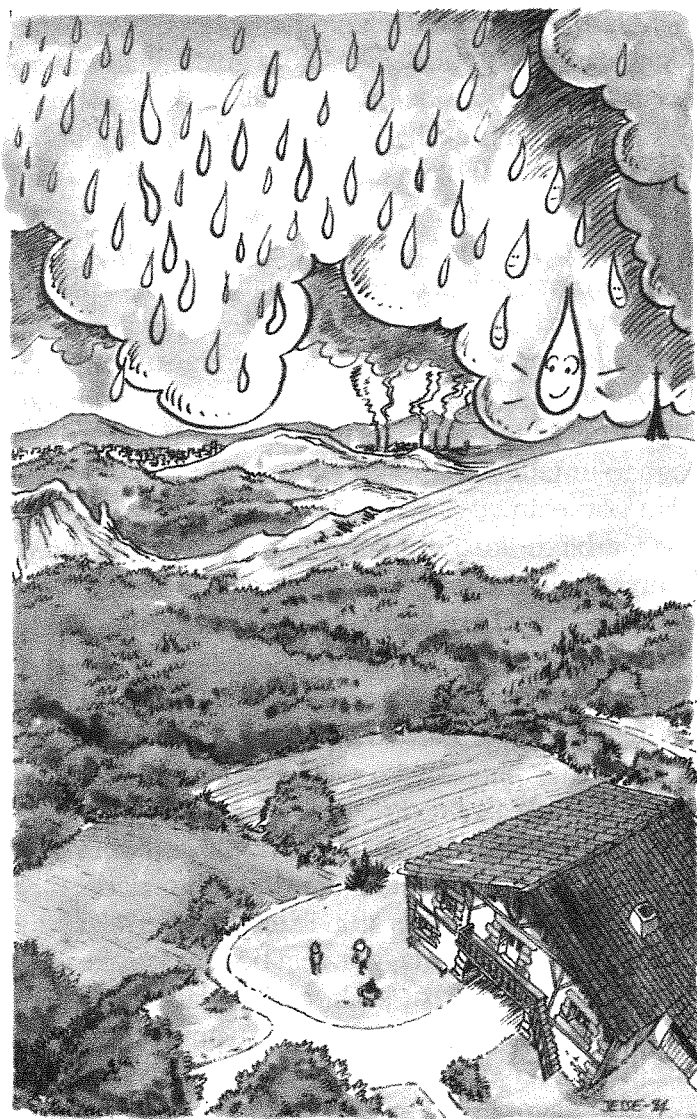
Haizea baretu da eta beste hodei-laino bidaiari batzuekin elkartu gara. Iluntzen ari du eguna! Hau beldurra! Gainetik argi, azpitik ilun!...

— Nortzuk ote dira ba inguratu zaizkigunok? —diote batzuek—. Iluntasun honetan ez dugu ezer ikusten. Asko garela bistan dago... Hau da bero sargori eta hezea!

Halako batean: Txissst, txissst... txissst... brum... brum... brummm... bum... um... m...!

— Ai! Zer izan da hau, bizkarrezurra erre eta belarriak gorturik utzi dizkidan hau? Hor behean zer esango ote digute?

— Ezer ez! —dio norbaitek—. Gu baserritarren lagun handiak gara, nahiz eta batzuetan... geureak egin!

Garbitxuk pozik eta gogotsu gogoratzen dau ikastolan Bilbori buruz ikasitako guztia eta esan eta esan dabil Bilbora heldu nahi dauala.

— Tira-tira!, ez hadi egon hain pozik, Bilbora helduko garalakotan egon eta heltzen ez bagara zer? —dinetso Bilbora heldu nahi dauan beste batek.

Garbitxu gaztea da eta han dabil zulorik zulo eta inon diranak ikusi ere egiten ditu.

Halakoren baten han erreka troka sakon baten egoan haritz harjo harro baten barruan, argizarizko argi epel baten aurrean inondik ere urten ezinda egoan ur tantakada zahar eta egondu bat aurkitzen dau goruetan.

Garbitxu ikusi gurearen ikusi gurez, ondoregi joan eta gureztala, goruetako ardatza jo eta lurrera ez deutso bota ba! Baina atsoak, gaztea dala ikusirik badinetso:

— “Zaran zaranori, ez dakizu ba lehenago kontratuan goruetako ardatzak ardatz-bidea libre atera ebala?”

Parkatu beist berorrek esanda, Garbitxu aurrera doa errekea behera, zer ikusi ha ikasi, baina luze egiten jako denbora eta bakarrik berbaz dario:

— “Ze luzea da Nerbion ibaira doan erreka hau! Hemen noa ertzik ertz, gora eta behera, errekea be-tean, hemen harri bat jo, hor bedar latz bat laztandu, han arbola berez erneen sustraietan narrua urratu...!”

Non gagoz? —dino Garbitxuk gogaituta.

— Nerbion ibaira heltzen! erantzun deutso bere ingurutik dabilen arrankari mardo eta kolore bizidun batek.

— Oraindino ez gara heldu Nerbion ibaira?

— Bai zera! Zeberioeko hergoienetik helbarrene-ra bidea baino ez dozu egin oraindino. Laster zagoz ibai nagusian. Zuk jarraitu, jarraitu errekeari, zuona gazteona da bizitza eta! Nik hemen jarraituko dot arrautzak ezartzen eta neure sendia zaintzen.

Batetik bestera eta bestetik batera, joan eta joan... Garbitxuk berak ere ez daki nora heldu dan eta badino:

— Ene! Zer da hau? Nongo urtzan sartu naz ni?...

— Nerbion ibaia dozu hori! —erantzuten deutso erreka-ibaiak bat egiten diran tokiko etxecko orma zaharraren alboharri batek.

— Puffsssss! Zelango ura da hau? Ze lohi dator? Ze hats edo? Baina, baina... Hau zer dok?

— Ez al dakizu Garbitxu, ur honeetatik Laudio-ko lantegietako pestekeria guztiak datoza? —esan dautso aurrez aurreko zubiko harri landu noiz-apurtuko batek.

Behera eta behera gure Garbitxuren bekokia geroago eta astunago; Bilborago eta urak askoz lohiago etorzan.

— Zer ur berde bitsdun da hau? Baina, baina...!

— Hau? hau... papelerako ur lohia dozu, inguruetako pinu zatiekin egindako paperaren ur hondarrak!— dinotso ibai bazter baten hil-biziko

dagoan lore usain gozodun batek.

Joan eta joan Garbitxuk “Bilbao” hitza irakurtzen dau. Kentzen ditu begietako zikinkeriak hobeto ikusteko eta ez da Bilbo, Merka-Bilbao baino.

Arteak ere ezin dau hartu gure Garbitxu eta pazientziatik urtenda badino:

— “Hau ere onartu egin behar! Inguruetako zikinkeria guztiak geure leporako. Zer egingo dogu ba! Betikoa! Munduan beti hiru gauza sobra: Urruneko egur igerra, itxasoko euria eta pobrearen errezoia!

Handik lasterrera, Garbitxu eta ondokoak beste ur handi batzuekin alkartu dira Urbiko ibai urkulan.

— Eeeeeuuuppppp!!! —batzuk.

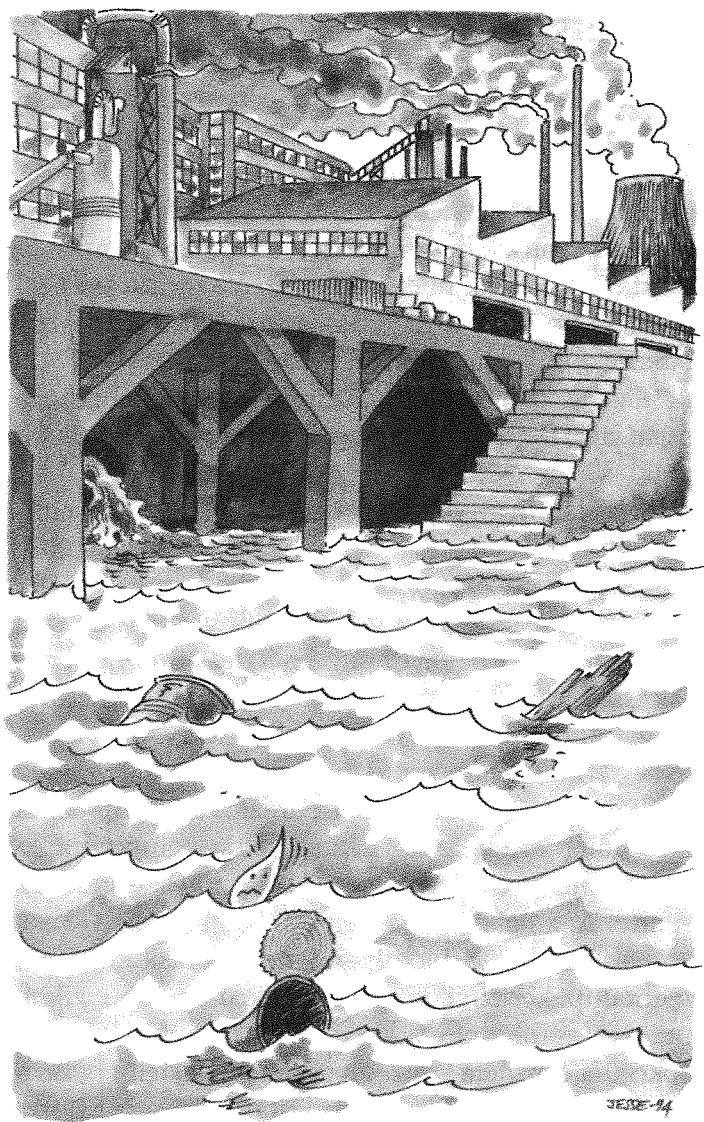
— Auppppaaaaa!!! —besteak.

— Xxxxxxiiiiisssstttt!!!! —gaztetxuok!

Danok ixildu garanean hona hemen zer entzun dan ibai bien arteko ur plastadan:

— Ibaizabal nire aita! Ni Nerbion berorren seme zaharra naz eta sinistu ezindako gauzak ikusi eta bizi ondoren, itxura barik, guztiz zikindurik, baina seme zintzo lez berorrenganetzen naz berorrek agintzen deustan eran jarraitzeko asmoz. Lotsaturik nago dakardan jatzkuna honekin baina berorrek ikusi balitu hortik goitik, batez ere Arguya aldetik eta, jazorikoak...!

— Trankil, seme! Ni neu ere garbia nintzoan baina bidean lohi-lohi egin naiuek. Batez be Durango aldean. Gure bizitzan honelakoak sarri jaso-

ko dituk, ez hadi ikaratu! Gure egoera errukarria ez dok mundu guztiaren errua eta!

Garbitxu zikinago egin da baina lagun gehiago ere egin ditu eta jazoak jazota, Bilbora heltzeko poza ez dau galdu oraindik.

Boluetara ere heldu dira eta... burdina meatzetako ur gorrizkak goitik behera jantzi dabe ibai osoa. Lehendik lohi etorri bada ze... orain azkena! Euskera be, ia-ia entzun be ez dau egiten, urrunerikako alauri sama-zarratudunen batzuk izan ezik.

Garbitxu ulertu ezinik dago. Hiltzeko bildurra sartu jako bere burua guztiz kontaminaturik ikustean.

Joan ata joan, dana beharrean heldu da Garbitxu Bilbora. Baina negarrez dago! Egongo ez ba da? San Antoneko zubi ondoan bera eta lagunak behe-rantz eta beste ur lohi gazi batzuk gorantz ez ditu ikusten ba!

Oraingoan bai, oraingoan Garbitxu burua guztiz galdu eginik dabil bakarrik berbaz:

—“Baina hau zer da? Barriz gora ete garoaz norbaitek? Ai! Oraintxe ni neureak egin dau! Hilda ere! Baina ez, belea baltzago ez da egingo eta ez noa burua erre kara botaten atzera-aurrera hau ikusi arte. Ai ama! Ai!

—Trankil Garbitxu! —esaten deusie Bilboko merkatupeko saneamentu bateko ur lohi, zikin, ugertsu, txankerre eta belarri luze batzuk. Hori itsasoko ura dozu eta lantzean gora era lantzean behera dabil. Bai...! Ez dakizu? Oraingo hau itsasgora dozu!

Garbitxu hor dabil batera-bestera eta gora-behera Arriaga ondoko erreka zatian zikinkeriaz jositakoa, begiak lausoturik eta belarriak ia ezer entzuten ez dabela.

— Hau bada Bilbo, onak gagoz! —dino Garbitxuk begi biak igurtzirik—. Besterik ez bada ere, txori politikak dira erreka negargarri honetan jan bila dabizenok. Asko eskatzea da, baina aterako banindu norbaitek egoera honetatik!

Esan eta egin! Badator halako itxas-txorietariko bat, pikukadea hartzen dau eta bere egoetako plipapleotan... han daroa Garbitxu ezkerreko hego zuriaren ertzean.

Baina halako hego-hots baten, Garbitxu aidean bota dau eta Arriaga ondoko zubian errekarara adi dagoan gizon baten buruko txapel gainera ez da jausten ba!

Txapeldun gizona konturatu ere ez da egin bere eskutik dauala semeari ibaia erakusten egon dalako.

Garbitxuk arnasa hartu dau! Aita-semeak, biek bietara, ixildu barik dabiz. Garbitxuk ez daki nortzuk diran, baina euskaldunak dirala bai, txapelaz gainera euskera ederrean berbetan entzuten ditualako.

Garbitxuk, bera barik, beste bat dirudi baina ez dau galdu gura aita-semeen alkarrizketa. Belarri-zuloak ondo-ondo garbitu, txapelari deusala belarri bata jarri eta...

— Bizkaitz, Bilbo zaharrera joan behar dogu.

Han kale estuak, lehengo denda barrizatuak, era guztietako tabernak eta..., ikusiko ditugu.

— Bai aita? Ez da egia izango?

— Bai, Bizkaitz!

— Aita, zahar berrizatuak zergaitik dinostazu?

— Ba, lehenago, Bilbo, zazpi-kaleak bakarrik zan, baina gaur erreka bestalde hazi eta hazi egin da eta hango modernotasunak ikusi ondoren ia dana barrizatu behar izan dabe. Gaur Bilbo handia da baina ni gaztea nintzanean gaur etxe handiz jantzirik dagoan Bilbo zati handi bat, arto eta galon-doz beterik egoan. Zelango aldaketa! Mundua aurrera doa eta nork jakin zer ikusi behar dogun!

Pozik baino pozago doa Garbitxu txapel gainean txapelpeko euskal giro haretan baina begiak zabal zabalik daroaz inguruetan zer jazoten dan jakiteko.

Ibili eta ibili, behin kale batetik behin bestetik... era guztietako eskaparate, denda, taberna, kiosko, eleiza, joyeria, zapateria, almazen, farmazia, gozotoki eta nik ez dakit beste zenbat gauza ikusi dituen ere. Kalerik kaleko joan etorrietan, era guztietako jentea ikusten deusku ikusi be, euskaldun banaka bat, euskaldunen itxurako erdaldun batzuk, erdaldun hutsak eta gainetiko banaka bat. Jantzita be, era guztietara, batzuk dotore, beste batzuk dezentte, gaztelo batzuk batek badaki zelan euren kolorezko ule artez eta zereko zer eta guzti eskean euren sasoirik onenean, ume mokodario errukarri batzuk be esku baltzizkak luzatzen... ai ene! Batek

baleki zer pentsatu?

Euskaltegi batzuen aurretik be pasatu da eta eurretara doazen ikasleen berbaikune ortopedikoa entzun be bai.

Garbitxu ezeze, aita-semeok be belarriak apurtu eginik daukaskuez euki be erdera eta euskera barri horren artean, eta halako baten badinotso aitak euskal ikasle talde bateko berbatienari:

— Hi, mutiko, bahenki zenbat baino gurago geunken Banko Bizkaiari deutsalala dagoen denda nagusi horretara joatea! Esango heunskit harako bidea?

— “Perdone usted” —erantzun eutson— “nosotros solo hablamos batua”.

— Batua? —inoan berekitan— zer dan baino ez dok hori batua hori. Goazen, Bizkaitz, goazen paraje honetatik hau mendi hau ezin hartu geinke eta.

Aita-semeak ez daukie orpoetan harririk eta Bilbo zaharra ikusi orduan, barrirantz abiatu jakuz.

Gran Viatik joakeran Korte Ingelesera ere sartu dira eta hango hangotasun eta hangokeriaz zoratu ez diranean...!

Garbitxu ere estu eta larri ibili jaku “Aire Akondizionadok” barriz lainotu beharrean izan dau eta.

Baina tira, batzuk eta bestea, hirurak, zoratu bariarik eta bizirik urten deuskue Korte Ingeles horretatik.

Odolak ur eginik izan dabez eta larritasuna kentzeko, “BETI EUSKERAZ” izeneko taberna batera

sartu dira.

Aitak pernill altzi bat ogi kuskur bategaz hartzen dagon bitartean, Bizkaitzek limonadeari daragoio.

Garbitxuri ostera barruak ez dautso ezertxo ere eskatzen bihotz-erre larriak jakatsu itxi daualako. Halan eta guztiz ere ondo zuhur begiratzen dau inguruetara.

Begiratu, ondo begiratu dau garbitxuk, baina tamalez beterik dago euskal izeneko tabernan ere ia danak erderaz entzuten ditualako eta badinotso bere buruari:

— “Ardandegi hau ere bete beterik dago eta mostrador aurrean hor dagoz lekua egin ezinik gure aita-sumeok, lotsaz-lotsaz eta ahopetik euren euskera ederra egiten delituren bat egiten ete dabelakoan edo...! Holakorik! Gero... bilbotar askok euskalDUNAK dirala esango deuskue!

Bizkaitzek eta bere aitak euren jan-edariok amaitu dabez eta ordaindu ondoren burua erdi makurturik hor doaz biak eskutik katua sagu bila baino ixilago.

— Bizkaitz, goazen Bilboko parkea ikusten. Gran Biatik joango gara.

Parkea garbia eta polita da urteokaz ez bada aldatu. Ni gaztea nintzanean behintzat ondo polita eta garbia zan...!

— Bai aita? Goazen, goazen! Ze pozik nagoan!

Garbitxu ere poztu da ez gitxi, leku garbi eta polit bat ikusteko baina itsuturik doa hango kotxe, semaforo, mikro, bilbobus... eta gorturik inguruko

Rrrrraaammmm, Rrrreeemmm, Rrrriiii!-ekin.

Taxistak begiak bota beharrean, mikroak ere ez asko astiroago, berebilak alkar jo eginik, euren artean batzuk bolantetik eskuak jasorik “erderaz berbaz” daragoiela.

Zer da hau? Gero... nerbioetatik jende asko dabilela...! Ibiliko ez da ba? Ai, hau da egotaro negargarria! Bake bakean eta lehen baino lehen helduko bagina parkera! Gran Biako morokil garratza itxi eta laster, parkera heltzen dira. Sarreran, Lehengo zorabioa kendu barik, bidetako durundeak oraindik kaskatean dituelarik, parkeko arbola, lore, bedar, ume, zahar eta ez dakit beste zenbat gauza ikusten dabezan!

— Aita!, aita! Begiratu, han aurrean ur putzu bat dago eta gainean oiloak!

— Ez, ez dira oiloak, ahateak baino.

Bizkaitz sapsaltuka doa ahateak ikusten aitak irribarreka begiratzen deusala.

Garbitxu oster, poztu beharrean goibeldu ez da egin ba! Negar baten hasi jaku! Zer jazo ete jakoz?

Zer jazoko jakon ba, aita-emeak baino lehena-go ikusi dau ur putzua eta garbi egongo zalakotan egoan eta hurreratu danean lohi-lohi-lohi ez dau aurkitu ba!

Negarrez dago. Begi biak iturri bihurtu jakoz. Bakarrik daragoio, bai, bakarrik burua hankartearen sarturik:

— “Parkean ere ez dago ur garbirik! Hau ez da bizitea! Bilbo ez dot gura era honetan ikusi! Ni ez

naz honako! —Garbitxuri odolak ur egin jakoz—. Dirua, teknika, barkuak, kotxeak, handikeriak eta Bilbo bilbotu honetan... ur garbidun leku bat esanda eta bera ere ez!

Garbitxu negarrunpuluak dariola dago zeozer egin nahian baina ezin dau ezer egin.

Zikinkeriak min handia emoten deutso baina askoz handiagoa Euskal Hizkuntza ederra egin ezaren egin ezaz hil-biziko ikusteak.

Garbitxuk ezin dau onartu uriaren egoera, gaixorik, oso gaixorik ikusten dau Bilbo baina asko maite dau eta ondo ikustea gura dau. Negar egiten deutso Bilbori baina itxaropena galdu barik.

Negarraldia egin eta gero, gora adi hasten da Garbitxu eguzkirik ikusten dauan edo..., eta eguzkia barik Bilbo eta inguruetako ke gorri, baltz hatsdunak ikusten ditu lainoperik lainope hauts baltza dariola.

Hau guzti hau ikustean, konortea ere galdu eginik izan dau eta dagoan dagoanean aita-semeak ahateei ogi mamiak botaten dabilzan bitartean, ahal dauan lekutik indarrak ateratik haxe abestuteari emon deutso “mi bemol menorreko” doinu errukarri batekin:

Pozik nentorren Bilbora
Handitasunen albora
euskera bako huri zikin hau
utziz, banoa lainora.

Bihotzeko mina emoten deutsan abesti hau

abestu ondoren, zabaltzen ditu begiak eta: Ene! Eguzkia...! Eta bene benetakoa gainera...!

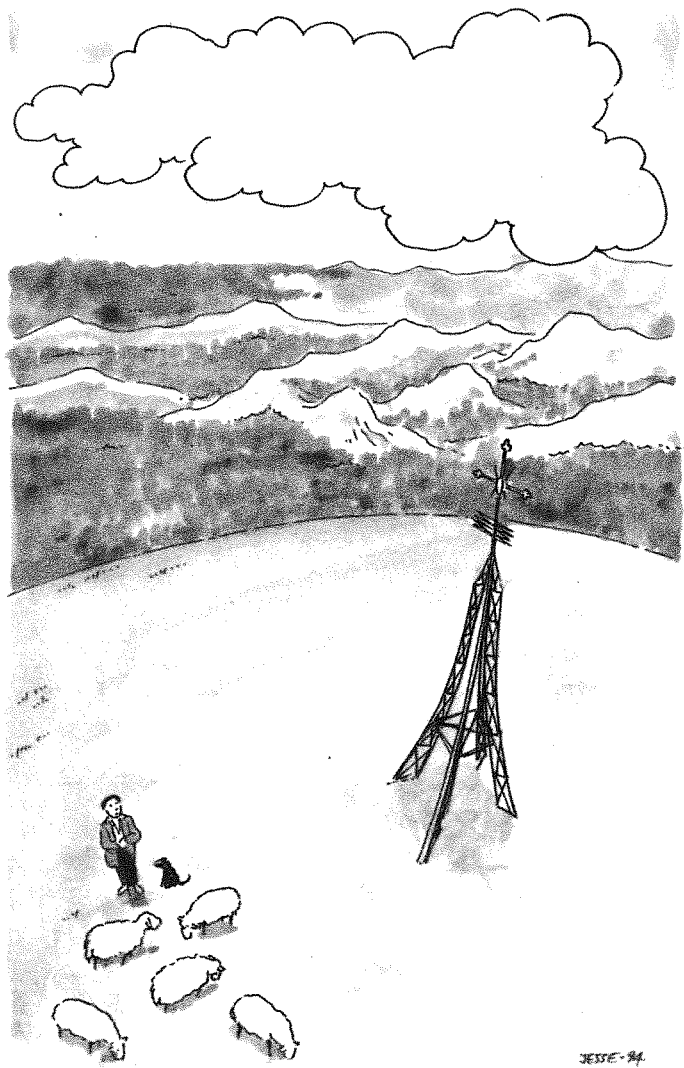
Ipar haizeak sortutako laino itzekarra estu bate-tik, eguzki dizdira bi edo hiru heldu dira Bilboko parkean dagoan euskaldun gizonaren txapalera.

Garbitxuren poza bitargi hau ikustean! Ustrukuaren argi bigun eta gozo batek irentsi dau Garbitxu eta Bizkaitzen aitaren txapelean derrigorrez jantzirik erabili dituan soineko jantzi lohi eta kontaminatu guztiak itxirik, hor doa gure Garbitxu garbi-garbi eta laino txiki bihurturik barrien barriz lainamaren magalera.

Garbitxuk ezin dau sinistu, ezin dau ulertu, ezin... baina egia da, egia...! Beleak beti bere haitzera joten dauan lez, Garbitxu ere laino txiki bihurtuta, gora eta gora doa baina bere begiak behera adi dagoz oraindino inori agurrik egiteko asti barik lainotu dalako.

Ipar haizeak Ganekogortarantz daroa gure Garbitxu, bai, han doa esku biak jasota agur baten Gorbeiatarren lurralde bihotzekoari.

“Pagasarri gaineratik, agur parkean geratu zarien Bizkaitz eta bere aita; agur euskaldun guztioi Ganekogortatik; beste baterarte garbitu barik geratu zarien lagun guztioi Mandoia puntatik; Lekandatik, agur, erreka izena merezi ez dauan errekatik atera nozun txoria; eta Gorbeiako puntatik, pozez betetik, sinistu ezinik, oso osoan euskaldun jator eta zintzo izanik:

JESSE - 94

Agur Eusko Lur guztia
euskaldunen jatorria
garbi ta euskaldun izan daitela
beti gure Euskal herria”.

BALTZOLAKO SUGEA

Gernikako Arbolaren ingurumarietara gerrea etorri aurretik uda bero baten, Baltzolako Patxi eta bigarren ezkontzako Peru bere anaia gazteena gari ebagiten joan ziran eskuan igitaia eta gerrian basabehi-adar barruan zorrotzarria ebelarik.

Denodu guztiaz eta ganoso heldu eutsien gariebagiteari eta batak baino besteak gogatsuago eragoien eragon be arloan-arloan.

Garia ebagi ahala, zabal-zabal botaten euskuen sorura ondo sikatu eitean, galgarauak errez garrantuteko.

Goizean goizetik hasi ziran gari ebagiten, harrikanpaiak jo baino lehen, eta hamarretakoa egiteko tertzioa heldu jakienean, aita eta erdiko anaia be soloratu ziran, batak korta-beharrak eta besteak ardi, ahuntz eta basabehietatik joan-etorri bat egin ondoren.

Eguzkia bero etorren etorri be eta laurak laure-

tara eguerdi artean bota eben ha garitza azkarria.

Eguerdiko bero beroan, etxera etorri, txoletada ur batzukaz burua freskatu, bazkari iski bat egin eta bekanekotxu bat bota orduko, kiskor-kiskor eragoion galondoko galtzuak.

Peruk ez eukan bekaneko beharrizanik eta egurdiosteko bero-beroan erantatu euskuzan beste guztiak esanez:

— Ia ba, mutilak! Ez dozue garia kiskor-kiskor asmetan ala? Arin ez bagoazak galburuak apurtuko jakuzak!

Beroa, kanikulea egiten eban egin be, baina, garibeharretan atzerantza egin behar ez dala eta, etxe-ko guztiak joan ziran solora, batzuk eskutaginen eta beste batzuk mutxurak egiten gero metatuteko.

Gari-metak luze besteko zabalak egin ebezan eta arrasti erdirako ia-ia akaberan egozan.

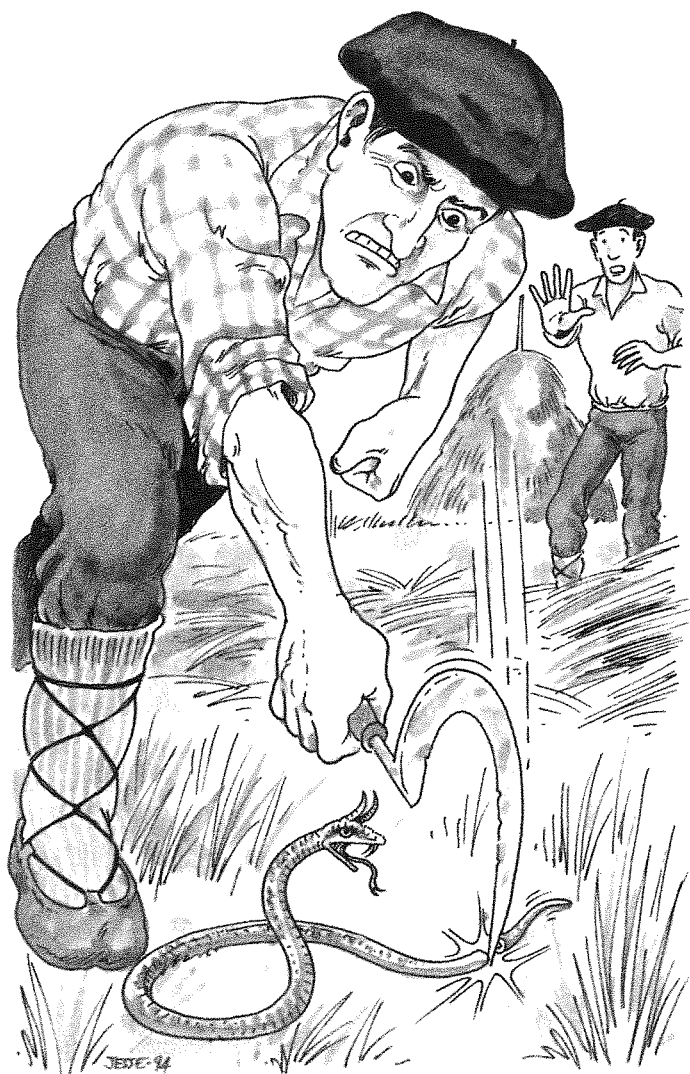
Azkenengo metea egiten egozala, Peruk suge endemoniño bat ikusi eban metapera sartu guran eta badinotso Patxiri:

— Hi, Patxi, sugea jagok hemen eta ezpia ateraten jaustak jaunekobean!

— Itxi egiok baketan, —erantzun eutsan Patxik— joan daitela bere bidean, hori be Jaungoikoak egina dok eta!

Baina Peru, gaztea be bazan eta, arteak hartu ezinik egoan eta erantzun eutsan:

— Niri neuri zer jaustak ba, hil egin behar joat, tragau, honexegaz igitai honegaz eta kitu, suberik

ez joaguk behar gure galondo honetan eta!

Esan eta egin! Hartzen dau igitia, jaurtin eta bu-ruan barik buztan puntan jo eban eta subea me- tapera sartu jakon, buztan-puntea ostera, meteari deusala geratu zan batera bestera salto-brinkoka euli mandauli eta ezpadurdinak gainetu arte.

Patxik, Peruren fetxoria guztia ikusi eban meta gainetik eta esan eutsan ba ze:

— Hik ez daukak gauza onik be! Hi haz izateko esan txarrekoa! Errementatu egingo hendun lehe- nago nire neure esana egin baino! Hik ez deusak entzun inoiz gure aititari musker, ogigazta eta su- beakaz kontuz ibilteko?

— Nik neuk zer jakiat ba? —erantzun eutsan Peruk—. Hi oraindino be aitita-amamen txotxolo- keriarri begira hago ala?

— Txotxolokeriak? Hator, bai, bai, etorri hadi neugaz, goazan aititarengana hor ereinozpean ja- gok gerizpetan zigarro bat egiten eta!

Azken metea amaituz batera, horra hor non do- azen anaia biak aititarengana eta badinotso Patxik:

— Aitita, berorrek sarri kontatu deuskuz antzi- nako kontuak han sugeteko supaztarrean baina ho- nek gure Peru honek ez deusie jaramonik egin gura, oraintxe be sugea tragau gura izan dau. Kontatu beio hori muskerraren kontu hori!

— A! hori muskerraren hori? —inotsien aititak— oraintxe eta oraintxe be neure leurogeitaka urteo- kaz, uleak arteztu egiten jatazak muskerra izena en- tzunda bakarrik be!

Ba, beitik Peru! Gure amandre zanak esaten euskuan ba, baten, Bariku-Santuz, atso bat joan zala labegurretan beresi batera. Han, hor, hemengo egur igarrak batu, urretxa-palu bihortu batez estu eta lepobizkarrera altzatuz batera... ZAZZZ!, ez jautsan ba haginka heldu bernatik endemoniñozko muskertzar batek.

Aieneka baten hasi zoan ha atsoa. Egur-abar kargea bota sorbaldatik behera, hartu, eraz aurkitu eban harri bat eta musker-joten hasi zoan. Baina muskerrak joago eta gogorrago heltzen jautsan.

Halako baten, ezin gauzonik eginda, alauri baten, etxerako bidea hartu joan, orpoetan har barik.

Etxean ez jegoan inor, danak Bariku-Santuko eleizkizunetik zoazan eta, kristau ohitura zoanez.

Orduan, hak atsoak berak be eleizarako bidea hartu joan musker hori kaderatik dandarraz daroala.

Eleizara orduko, danak jegoazan kanpoan eta haren atsoaren alauriak eta tipirriak entzutean, auzokoak jaubetu egin zoazan eta abadeari eupada egin, zer zan zer ez zan jakiteko.

On Damianek, magalotsean urten joan kanpora sotana puntak bai zapaldu ez zapalduan eta badihotsak hari atsoari:

— Zer Jaungoiko jasoten jatana horreek alauriok botateko gaurko egunez?

— Ba, beitu bei jauna, —erantzun jautsan berbaltu eta guzti hak atsoak—, honantxe eta honantxe heldu deuts kaderatik honek musker madarika-

tu honek eta ez deust itzi gura ezetatik be!

— Ba, alabatxua, —esan ei eutsan On Damia-
nek—, hik egin dona egitekoa, nik neuk ezin donat
ezer egin bedeinkatu baino besterik, baina hori
musker hori soltatu gura badona zazpi herritako
kanpaiak jo behar dozana bakoitzean pater noster
bat errezatuz, osterantzean hireak egin jona, aldeko
hori ez dona parte onekoa eta!

Ako ha Kastrejanako zubiko neskea Marti-oila-
rra bila joan zolan moduan, hau atso hau be herririk
herri joan zolan abadearen esana betetan.

Herrian herriango sakristau eta serora, danak je-
goazan aitearenka kanpaiotsak entzutean baina ez
jeukian ez atsoari itaunka ibili beharrik, kaderako
muskerra, estarian barik, begien bistan jeukialako.

Zazpigarren herrira heldu zoanean, kanpaiotsa-
gaz nahaste errezau joan azken pater nosterra eta
haren muskerraren purruztadak gehiago egin jau-
tsan kanpaiotsari berari be eta amorruez beterik egin
behar izan joan alde atsoaren kaderatik.

Mutilak, ez pentsatu hau guzurra danik gero!
Hau eta handiagoak be kontetan joazan gure
amandrek. Kaderakoa kontau deuat baina beste
baten, gizonezkoen bati samara saltu egin ei jau-
tsan eta barruan sartu eta hak be kanpaiak jo behar,
bestela...

Peru, entzunak entzunda be, berean egoan eta
barrurikarako barrea ezpain barruan gorderik badi-
no:

— Muskerrak ez dauka bata berenorik! Maixu

barriak esan dauskunetik ez jako izan behar lehen-go bildurrik, gure eskolan batek baino gehiagok olgau ere egiten dau muskerrakaz.

Patxiri zer pentsatu emon eutsan Peruren erantzunak baina halan eta guztiz be, aititari aurreak harturik, badinotso:

— Hik nik baino eskola gehiago dakik jakin be, nik neuk, egon nintzoan denpora apurrean, ez nioan holakorik ikasi be egin eta, baina kontuz, muskerrak ez jakiat baina subeak bajaukak berenoa. Gure herrian bat baino gehiago hil be egin dok sugeak ahausigita. Eta gainetiko kontuekaz be kontuz! Ezpabere gogoratu egik aldi bateko esaera: “Diranik ez da sinistu behar baina ez direnik be ez da esan behar”.

Santiaotaraz gero, gariak jotordu dala eta, Santiago bezpera-bezperan jo ebezan gariok, zati batzuk larrainean mando bidez eta beste batzuk eskuz. Gero artzaz haizetu eta galgarauak zorrotan sartu, anegaka, errotara eroateko, han eho, eralgi eta urterako ogia eukiteko. Aititak, pazientzia guztiaz, hazitarako zorroa aukeratzen eban eta kamarako goitegian eskegi aurrerantzako.

Patxik eta, euren garijoteak eta gainetikoak egin ebezanean, Paulo defuntuaren alargunari lorra egin eutsen gari-beharrak egiten lagunduz herriko beste batzuekaz batera.

Gari urtea izan zan izan be ha urtea baina politika arloan urte gogorak etorkiozan gure Euskal herriari, eta batez be Gorbeiatarren lurraldeari.

Euskal Gobernuak sortu barri eta gerrea geroago eta hurrago. Bake bakean bizi zan herria zertan ez-talako buruko minetan!

Baina ez egoan besterik aurrera egitea baino eta horregaitik sasoiaren egozan gizonak gudari eginik agertu ziran goizetik gaubera.

Patxi, bete betean sartu jakun gudaloztean eta Gorbeia ingurura bialdu eben. Patxik ezeze, bere guraso eta nebarreba gazteak be errefuxiatu egin behar izan eben Enkarterrietan euren betiko etxea deslai itxiaz eta alkar barrero ikusiko diran jakin barrik. Ha zan ezina!

Etorri zan gerra hori eta joan be egin zan baina a zelango atzea itxi euskun! Handik heriotza, hortik etxeak apurtuta, haragotik gartzelea...!

Patxiren gudari-lana Bilbo ganeko Artxanda mendian amaitu zan. Hango hangotasun eta hango gokeriaren erdian gure Patxi ahozpe zausi zan bonba baten ondoriozko harri batek buru buran joaz batera. Hiltzat bota eben.

Gauiluntzean tor-tor-tor agertu zan kaki koloreko automobil zahar bat, geratu eta ikatz zakuak balira lez botaten ebezan gorpuak auto ganera.

Patxigana heldu ziranean eta gora adi imini, bizirik egoala konturatu ziran. Orduan gudariaren aurkako kapitan batek inoan:

— “¡Un tiro de gracia y al camión!”

Kapitan haren soldadu bat hurreratu be egin zan Patxigana pistolea eskuetan dauala. Patxik ezin eban zirkinik be egin baina heriotzaren aurrean ne-

garrari emon eutsan begi bietatik.

Soldadua errukitu egin zan eta pistolea sakatu beharrean badinotso kapitanari:

— “Mi capitán, éste está llorando”.

— “Vale, vale —erantzun eutsan kapitanak— que le recoja la ambulancia.”

Esan eta egin, zelango halango anbulantzia hori heldu zanean, hantxe sartu euskun gure Patxi eta Santander aldera dagoen Santoñako gartzelako botikinera eroan eben.

Konortera etorri zanean, Patxik, non egoanik be ez ekian baina bere ingurukoak ikustean, ez eban esanbeharririk be.

Burruko odol malauriak eta gorputzeko odolbatuak joan jakozanean, botikinetik atera eta beste presoan artera eroan eben bekokiak astun baino astunago eukiezan gartzelari bik.

Gartzelea bete beterik egoan eta euren artean ezagunak eta lagunak be aurkitu ebazan gure Patxik. Bildur-sartu eginda egozan danak eta Patxi zertan esanik be ez.

Bazkaitorduan Artxandan batera ibilitako lagun bat jarri jakon Patxiri ondoan eta erdi ahopetik badinotso:

— Hiltzat euki haut, ahozpez eta zirkinik egin barik geratu hintzan han Artxandan eta inondik eta inora be ez nioan pentsatuko bizirik urtengo hendunik!

— Nasai mutil, —erantzun eutsan Patxik—, ni neu be ez nok patxadaz akordetan harik eta “tiro de

no se que” entzun arte, orduxean emon nieuntsan negarrari eta eskerrak harexeri, errukitu egin zozan eta hemen niaok. Zuok zeuok zelan?

— Ba... gu frentean txarto baina hemen e... asko hobeto be ez, aurrerantzean ez dok beharko nik neuk esaterik, hik heuk ikusiko dok, baina zer egingo joaguk ba, bizia ez joaguk galdu eta, zeozerk urtengo jok gero be, ez deritzak?

Egunak joan egunak etorri, gauzak bardin, berba gogorak, gosea, hotza... eta etxeko eta herrikoen barri barik.

Denporakarrenean kartak idazteko baimena agertu jakien baina zabalik, harantzakoak zein honantzakoak.

Patxik halako baten hartu eban etxeko barri, bai, han egozan lehengo etxean, erdi apurtuta itxi eben etxe konponduan biziten. Kartea On Damianek idatzi eban eta ez inoan beste munduko gauzarik badaezpada eta horrexegaitik heldu zan heldu be Patxiren eskuetara.

Patxik be erantzun eutsan karteari, zelango halango erderaz. Baina lehendik zuhurra bazan gartzeleak gehiago zuhurtu eban gure Patxi eta kartearen azkenera heldu zanean agurraz batera goraintzi gedarrez hasi zan:

— “Bueno, familia, que sigais bien; yo muy bien estoy aquí y buena comida nos dan, ropa también; trabajo mandar no nos mandan, pasear y hablar con los amigos nos dejan todos los días... bien estoy, bien... y para despedir un abrazo os mando y

muchos saludos para los amigos Pedro Goseandia, Txomin Hotzakilik, Jose Beharrasko, Miren Berbarikaginezin y en especial a D. Damian Tratutxarra.”

Patxiren familiak karteak hartuz batera On Damianeri deitu eutsien leideteko.

On Damianek laster ulertu ebazan azkeneko hitzak baina ez ebazan etxekoak gehiago mindu gura eta “lagun guztiei goraintziak” berbakaz amaitzen zala karteak esan eutsien.

Patxiri luze be luze egiten jakozan gartzelako egunak eta gauetan denporaldiak emoten ebazan itxarrik beti eukalako etxe edo herriko gogoetaren bat. San Juan egunekoak negar eta guztiak egin erazo eutsazan. Ikusten egoala esan leikean auzoko Simon, San Juan goizeko inontzean, ortozik, era guztietako bedarrak batzen; arrasti inguruan, eguzkia sartzamandian noiz estalduko dagoala, zuzi lez galtzapoilak hartu eta soloak inguratzen “San Juan Bagilean” abestia abestuten, gero sugar nagusiak egin eta azkenean bere gainetik saltu egiten eta... hor, hortxe ikusten eban bere burua etxeko eta auzokoaren artean... baina dana amesa, itzarrik amesentan!

Hileak joan hileak etorri, gabonjaiak be helduz egozan eta gartzeletakoak etxera botaten hasi ziran.

Patxiri be heldu jakon ha eguna. Gabon arrastia zan eta eguna laburra, gautu arin eta ez egoan etxera-bidea hartzeko be.

Baina han eukazan gauza apurak hurrengo

goizerako prest-prest itxi zakuto baten eta gartzelako kanpoaldeari oboen-oboena haronako bat emoten eragoion haize libre apur bat hartzekotan.

Pozaren pozaz, barreak be berez urtetan eutsan. Etxekoak eta herrikoak baino ez eukazan gogoan, ez zan gitxiagorako izan be!

Batagaz pentsatu, besteagaz pentsatu, Peru anaia be etorri jakon gogora eta berak ako subeari galondoa egineko fetxoria.

Berba baten esanda, danak ikusten ebazan gabon gaubeko mahai inguruan eta bera han, akordatzako askatasunean sinestu ezinik.

Patxik, indar bako eguzkia sartzamendian noiz sartuko ikusi ebanean, azken gaba gartzelan egiteko joiala non agertzen jakon prakagorridun ka-ballero bat, aldi baten On Damiani gari-soloak bedeinkatzen egoala agertu jakonalako bat eta badinotso:

— Zenbat baino gurago heunke Gabon gaba heure etxekoekaz egitea?

— Gura, gura, mundu dana baino gehiago erantzun eutsan —baina hori ezin leitikek izan.

— Heuk gura badok bai.

— Gurako ez joat ba? Baina hi nor haut ba?

— Ni neu? Ba... akordetan haz ako behin baten han galondoa hire anaia Peruk egindako fetxoriaz? Ba aikomen hemen eskoiko eskuko hatzamar txikerra erdibituta. Hire anaiak buztana ebagi jautsan hari subeari, ba... hemen dok ezagun, neu nintzoan ha sugea. Ba, beitik, deskuiduan hi barik

Peru izaten badok izan hire ordeko, harenak in joan. Hire orduko berbak ez joadaz ahaztu eta horrexegaitik eroan gura haut etxera bakean dagoanari bakean iztealangorik ez jagok eta.

Patxik, kanpotik ez bazirudien be, barrutik aitearenak eta beste ez dakit zenbat errezu egin ebazan zerk izan behar ete dauan pentsatuz.

Kaballero hori makurtu zan, igon eutsan Patxik lepo-bizkarrera eta han eroan eban sasi guztien gainetik eta laino guztien azpitik.

Iluntzea zan eta gitxi ikusteaz batera Patxik begiak itxi-itxi egin behar izan ebazan haren kaballe-roaren gorabeherak ikustean, botaka, barrukoak guztiak bota beharrean egoalako.

Hak kaballeroak, halako baten badinotso bildurkilik eta lausotuta egoan Patxiri:

— Hi, Patxi, Dimako haitzak aurrerikara ikusten ioadaz eta laster goazak Baltzolako koba-zuloko harratera. Heldu eidak gogor ze orain egingo joadazan atzera-aurrerak ez dozak harantza-horran-tzakoak.

Esan baeutsan ze, gizon-deabruak ekarzan gora behera eta atzera aurrerakaz bihotz-ikarak, gosunea eta nik neuk ez dakit zertzuk gehiago etorri jakozan be Patxiri aldera.

Baina jazoak jazota, halakoren baten plantatu ziran Baltzolako kobaren atakako harratean.

Patxi bildurkilik egoan, hotzikarak kendu ezinik, ia-ia guztiz lausoturik eta badinotso gizon-deabru horrek:

— Goazan horra kobara barrura, hor jagozak eta gure beste mutilok!

Patxi sartu, sartu zan baina sartuago eta bildurago zan hango barruragoko sugarrak ikustean.

Hurreratu eta hurreratu, ikatz-txondor pilo bat ikusi euskun eta hankak dardar hasi jakozan.

Gizon-deabruak orduan, hain ikusten eban Patxi estu eta larri, badinotso:

— Ez hadi ikaratu ba mutil, ni heugaz niagoan bitartean ez daukak bildurtu beharrik. Eta hori bakarrik ez, ikusten dok hor okolu horretan jagoan artza, gatzaina-zurezko zumitzez egindako artza eder hori? Ba, urregorritz beterik jagok, bete beterik. Joan hadi eta hartu egik guredana baina zaratotsik atera barik, bestela hireak egin jok!

Patxi gureak, era hoberik ez zala agertuko eta, ixilka-ixilka praka-boltzak, elastiku-zuloak eta kolkorainoko guztiak bete ebazan urregorritz.

Gizon-deabruak kobaren atakaraino lagundu eutsan Patxiri eta agur eta bijon daielagaz batera esan eutsan:

— Joan hadi etxera eta hire anaia Peruri hauxe garriko gorri hau emon egiok, ez joat uste barrero egin jaustanalakorik egingo joanik.

Gabon eguna berez be laburra da eta, dagoeneko gaututa egoan Patxik etxera-bidea hartu orduko baina hango inguruko bide eta bide zidorrak ondo ekizanez behingo baten jo ebazan bere etxeko atak.

Patxirenekoak, eskekoren bat zalakotan, zabal-

tan deusie atea eta ene! Zer Jaungoiko! Gure Patxi da ba eta! Baina, baina, zelan? Nondik? Noiz? Aitearen eta semearen...! Hator, hator barrura, gixajo errukarri hori!

Bata eta besteak, danak egozan sineztu ezinik han etxean gertatzen zanagaz.

Patxik, zehatz-zehatz kontatu eutsiezan etorren gertatutako guztiak eta azkenean badinotso Peru anaiari:

— Hi Peru, ba, horrek gizon-deabru horrek, adikuna gogor eta haserre gorriaz emon jaustak hirtzakako hauxe garriko gorri hau.

— Nik neuk zertarako behar joat ba hori garriko gorri hori —erantzun eutsan Peruk—, joan eta lotu egiok horko etxe-aurreko oxorro edo mizpiru harjoari!

Patxik hori entzutean, hartu garriko hori eta mizpirurantz abiatu zan etxeko guztiak balkoi-bentanetatik sorots egiten eutselarik.

Mizpirua, harjoa izan arren alosa egoan, susterrak zindo baino zindoago eukazan eta oso emotuna zan.

Patxik eperdi inguruan lotu eutsan garrikoa hari mizpiruari eta hirugarren moropila emonaz batera... ZZZIIZZZZTT...!, ez dau ba mizpiruak suster eta guzti zuziria lez gorantz egiten!

Buruko uleak be arteztuta eukiezan eta bakea diruaz be pagetan ez dala eta, Patxiren aitak inoan:

— Goazen danok barrura, ateak itxi eta erreza-tu daigun errosarioa Gabon gaua Jaungoikoaren le-

gean ospatuteko.

Agudo eta orpoetan har barik sartu ziran danak be sutera eta supazter inguruan eragoien errosarioa errezetan.

Patxik be baeragoion errezuari baina ezin euskuzan kendu burutik jazo eta bizitako guztiak. Letanietan egozala, urregorriak etorri jakozan gogora eta garrikoaren fetxoria ikusi ondoren ez eban poztuten urregorri pilo horrek, ikaratu baino.

Errosarioa errezatu-akabatu ebenean Patxik, bere buruko uleak atzera eta aurrera astinduz badinotso aitari:

— Aita, zer deritzo beorrek urregorri pilo honi? Berorrek gorde egingo leukez ala barriro emongo leuzkioz zer horri, koba zuloko deabru horri?

— Ba, mutil, erantzun eutsan—, ni neu be arteak hartu ezinik niagok, zergaitik ez deutzazak eroten On Damian parrokoari eta bake bat!

Patxik, aitari haritik heldurik, hartu urregorriok morral baten, ohitura zan lez aitearen bat egin etxetik urtekeran eta santiamen baten atejoten geunkan On Damianen etxean.

Seroreak zabaldu eutsan atea eta parrokoak be-sarkada bat emon eutsan ikusiaz batera esanaz.

— Zerk hakar ba tertzio honetan hona, nigana?

— Ba, jauna, honantxe ata honantxe etxeratu naz eta hauxe eta hauxe pasatu jataz. Beitsoz urregorriok eta Jaungoikoak gura dauana izan daitela!

On Damianek hartu eutsazan urregorriok eta Patxiri kendu jakon barruko moropila.

Etixerantz joiala, basajaunen alauriak barruntatu eta Anbotoko Señorearen garrotsak eta guzti ikusi ebazan bidean baina ez eukan jaramonik egiteko astirik ez gogorik.

Etxera heldu zanean, aitak ere, arnasa sakon hartu euskun eta danak bakean ikustean badinotse:

— Gabon-afariagaz hasi baino lenen, gure aita defuntuaren biziz egiten gendun lez aurten be go-rosti-enbor bat bota behar dogu surtera urte barrietartekoa amatau barik egin daiskun gero bere iduriak solorik solo zabaltzeko lurraren onuragarri.

Patxiren aitak suari jaramon egiten eutsan bitartean besteak mahaia iminten hasi ziran.

Afaldu, gozo afaldu euskuen, danerik janik, orio-aza, karakolak, makailo errea, gaztaina erre-egosiak, sagar erreak laurkinduta, gozo apur batzuk urretxa-intxaurrekaz batera eta guzti hori ehoteko txurrun-plinplanak gura danean... baina ohi-turak ohitura, aitak, bere aita defuntuak lez, ogia ebagikeran kurutze bat egin eta gero lehenengo kuzkurra txakur amorratuarentzat gorde eban mantelpean.

Danak geunkazan poz pozik mahai inguruan eta handik txurruplin eta hortik kantaldia ez eben behar suari egur gehiagorik botaterik hotza kentzeko.

Peru gaztea be, berotxu geunkan, papu biak gorri-gorri eginda eta gazteak gaztean kontuak... badinotso Patxiri:

— Hi Patxi, aurten be Gabonzarreko gauber-

dian kirtenkeriaren bat edo beste egin beharko jo-
aguk ez dok? Latak atera, bedar metak apurtu, gur-
diak arboletatik eskegi edo holango zeozer, zer
dinostak?

— Zer esango deuat ba —erantzun eutsan—,
nik neuk ez jaukat horretarako umorerik, horreek
kontuok zuontzako gazteontzako dozak, baina
kontuz! Lehengo ohituretan pasadizua emoten ja-
kian honei kontuoi baina gaur lepora gainetu leiti-
kozak gero!

Orduak aurrera joiazan eta goizalderantz ohera-
tuz joakuzan gazteenak karta-jokoan itxita.

Gabonak joan ziran eta Urtebarria heldu be bai.
Patxik laster ahaztu euskuzan azken aldiko neke
eta bihozberak.

Aurrera egin behar zan eta aurrera egin eben be-
lea baltzago ez dala egiten ondo gogoan harturik.

Egiak egi eta kontuak kontu, urteekarrenean be,
zaharren esatetatik eta, dakigu jakin be, hareek, ze-
rak, Patxiren urregorriak gastatu arte, Baltzolakoek
ez eukiela San Pedro-eleizako domeka-meza nagu-
siak eta hamarrenak ordaindu beharrik.

Gaur egun be, egia dala zein ez dala, Baltzolako
sugearena, ezagutuko ez dau ba gure herriak! Eta
sinestu?... Batek badaki!

Urak handi itsasoan,
zuhaitz ugari basoan,
euskal ohiturak zein sineskerak
bizirik Herri osoan.

PERUTXU ETA JENTILA

Gorbeiatarrak hazi eta hezi ziran lurraldean, hiru anaia bizi ziran euren guraso zaharrekaz batera, baserri zahar baina polit baten.

Perutxu, hiru anaietarik txikiena baina bizkorrena genduan. Ez zan beste anaiak lako indartsua baina bere zuhurtasuna zan nahikoa edozer gauza lortzeko.

Batzuetan sugertatzen danez, Perutxuri eta, be, urte txarrak etorten hasi jakezan eta goseak jo zitu.

Bizimodua aurrera eroateko zeozer egin behar zala eta, beharra topetan hasi ziran zaharrenagandik hasita.

Han, mendian, jentil bat bizi ei zan. Txarri-pastorea bera. Eta harexegana kridu edo morroi joatea pentsatu eben, gari, arto edo txarrikuma batzuen truke.

Lehenengo, anaia zaharrena joan zan eta hare-

gana jentil haregana helduz batera esan eutsan:

— Hi, jentiltzar, hemen niatork kridu!

— Nigana?, ja-ja-ja!

— Bai, higana heugana, zer ba?

— Zer ba, dinostak? Hik ez dok balio honako!

— Ezetz? Hori ikusiko joagu!

Jentila, bera goitibeitik mutila ez zala atxantetan ikusirik, aginduak emoten hasi jakon esanez:

— Hemen ez joat gura haserrerik gero! Jakin egik ondo nire legea: lehenengo haserretzen danari narru zati bat kenduko jakok, nik neuk heuri edo hik heuk neuri, entzuk deustak?

— Bai!

— Orduan, hartu makilea eta joan hadi txarriak jagoten ezkur asko dagoan lekuren batera!

Joan zan mutil hori eta eguna harizperik harizpe emon orduan, jentilaren kortara etorri zan afaldu eta lo egiteko.

Ordurako, jentilak jaki apur bat eukan iminita eta biak bietara jateko plantatu ziranean, badiotso jentilak:

— Nire legea ahaztu barik, jan egik hau lapikoko hau lapikoari tapea kendu barik!

— Zelan jango joat ba horrela, kankailo arrai hori?

— A!, haserretu egin hazanez, rast!, narru zati bat!

Oraindino aieneka egoala badiotso barrien barriz kriduari:

— Ardaoz beteko zagi hau ikusten dok? Ba,

edan egik ardao gozoa zagiari estukinik soltatu barrik!

— Lehengoaz gainera, hau be bai? Ez horixe! Ni neu banioak hemendik paraje honetatik eta hago bakarrik, mandazain kankailo hori!

Berbok esanda, alde egin eban anaia zaharrena, zein beste narru zati bat ebagi eskuetan kutxilloa dala egoan jentilak.

Etxera heldu zanean eta gertatutakoa kontatu, bigarren anaia esan eban barruko amorrua aguantatu ezinean:

— Neu joango nok hire ordezt!

— Ez, ez hadi joan, —erantzun eutsan zaharrena—, txarra zer dok ba ha jentila!

— Ez jeutsak ardura! Banioak!

Joan egin zan bigarren anaia baina haren jentilaren fetura eta trajura ikusiz batera, ahotik barbarik askatu be egin barik, eurt egin eta etxera bueltatu behar izan eban, abantean gainera!

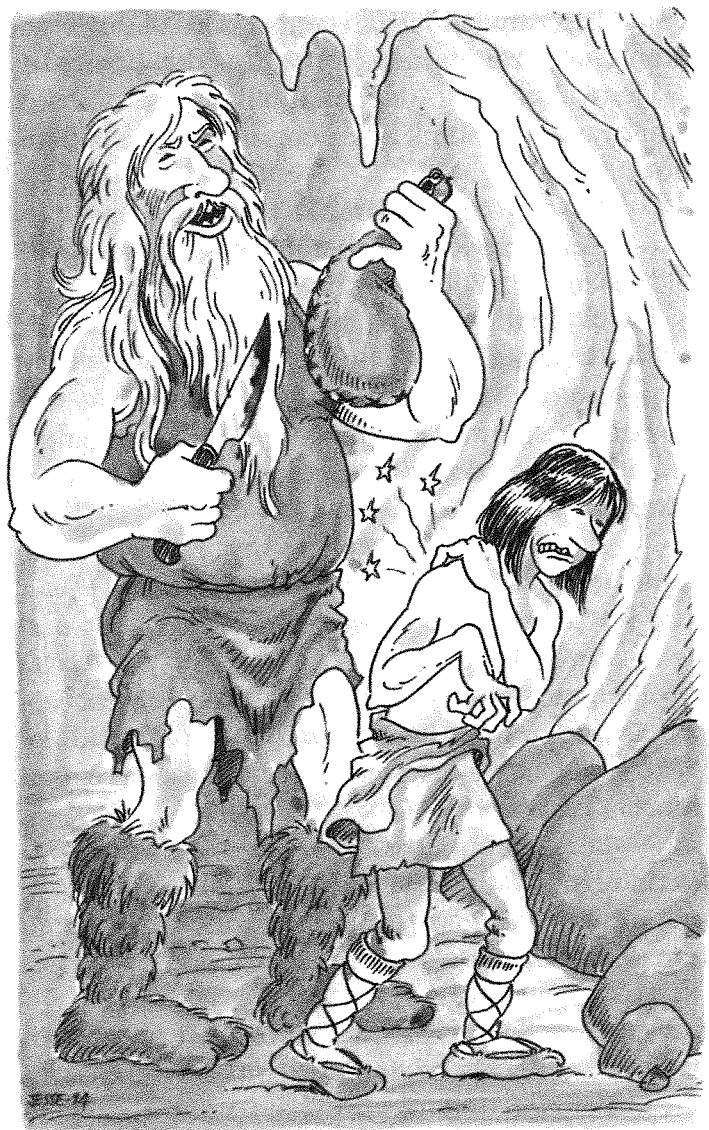
Perutxu bakarrik geratzen zan. Bere anaiena ikusita gogait eginda egoan eta berak be sinesten ez ebala badinotse etxeko guztiei:

— Eta neu joaten banajako zer?

— Ezta, pentsatu be! —erantzun eutsien danak batera—, hi, irunsi egingo hau hak jantiltzar kankailo, kokorioak eta ez!, hi ez!

Perutxuk, ekin eta ekin egiten eutsen eta bakearren itzi egin eutsoen joaten baina zuhur ibilteko aginduz.

Hartu eban Perutxuk basorako bidea eta egur-

darte barruan heldu zan jentilagana txistuka eta inon diran itzulumurdiak eginez.

Jentilak, olgetan dabilen mutikoren bat zalakotan, jaramon handirik be ez eutsan egin baina badi-notso:

— Hi, mutiko, zer darabilk hemendik ba?

— Zer darabildan? Ni Perutxu nok, aurreko mutil bien anaia txikia eta kridu niatork heugana!

— Hi kridu? Hao ixilik, kakadario hori!

— Ni kakadario? Ez horixe!

— Hator, hator, ikusiko joagu ia zenbaterako hazan! Hire narruaren errukia! Heure anaiengandik jakingo dok ez dok? Haserreak narru zatia kentzea jakarrek! Aditu dok?

— Bai horixe! Benga, bota beharrok! Zer egin behar joat?

— Hasteko, errukia emoten deustanez, eutso jateko zeozer!

Perutxu sartu zan jentilaren bizilekura eta jentiltzar horrek han supazterrean eukan lurrezko lapiko sumika, ugeldarri eta kortikaduna atera eutsan aurrera eta esan:

— Jan egik lapikoko hau, baina gaineko tapea kendu barik!

Perutxuk, orduan, egin azpitik zulo bat eta raparapa jan eban eta ostein aupatz bat edo bi be bota korrokada eta guzti.

Aitearen eta semearen! Jentilak hartu eban hartzeko haserrea eta badinotso Perutxuri:

— Zer egin deustak? Lapikoa apurtu?

— A!, haserretu egin haz ez dok? Ale, ekark lepoa narru zati bat kentzeko, —eta rast! kendu eutsan kendu be narru zati dezentea, lepo zati bat haragi bizian itziz!

Jentilak, orduan, zagitik ardoa edateko agindu eutsan baina estukinik soltatu barik, moropilak kendu barik.

Perutxuk, hartu ezten bat, zuloa egin eta dranga-dranga ez deutso edaten ba zagiko ardaoa!

Jentilak, beste haserrealdi bat hartu eban eta Perutxuk beste narru zati bat kendu eutsan lepo bizkarretik.

Pentsakor egoen jentila eta egin ezineko lan bat agintzea pentsatu eban, ia Perutxu hainbaten harra-patzen dauan, eta badinotso:

— Hi, Perutxu trasto, joan hadi basora eta eka-
rri adar handi eta zabaleko arbola garrazta bat, agudo, zain egongo nok!

Perutxuk, hartu aizkorea eta basora barik, joan jentilaren txabolako hegoaldera, jo eperdi eperditik mahats parrarik handiena eta badoa txistuka.

Jentilak, ha ikustean, ezin arteak be hartu eta lehen baino haserre handiagoaz badinotso Perutxuri:

— Zergaitik ebagi deustan baina hori mahats parra eder hori? Agur aurtengo nire mahats morda gozoei!

Beste narru zati eder bat kendu eutsan Perutxuk jentilari. Honek, erdi zoraturik, beste lan bat bialdu eutsan. Zuhaitz bardin berdinezko burkada bat ekarteko, ez daualakoan aurkituko.

Baina, Perutxuk, begiztaturik zeukan haritz sabi edo mintegi batera joan eta burkadea bete arteko arloa banan banan atera eta hor joaku santzo eta irrintzika jentilari.

Jentiltzarrak, ha fetxoria ikustean, ezin eban gehiago eta esaten deutso Perutxuri:

— Aikomen hemen nire lepoa eta kendu azkenengo zatia, akabatu dok lege hori joan hadi txarrietara, hilakorik ez joat ikusi be egin eta!

Perutxuri bildurra hartu eutsan jentilak. Baina ezin ebanez ulertu Perutxurena, lehengo legea barrik, apostuak egitea pentsatu eban.

Iluntzean, Perutxu txabolara heldu zanean, haxe esan eutsan jentilak harrokeriaz beterik:

— Hi, bihar zeinek harria urrunago bota egin behar joagu, zer deritzak?

— Nik neuk ondo! Gabon, bihar arte!

Perutxu hurrengo goizean, tertzioz joan zan txarrietara eta lehenengo lehenengo, igon hara pagoharro batera, hartu kolkoan han begiztaturik eukan basamikea eta nasai!

Eguerdi inguruan, jentilak eupada egin eutsan Perutxuri harri-botaten zeinek gehiagoka egiteko.

Lehenengo jentilak bota eban harria. Izan be harri endemoniñoa, tremendoa, eta hara hurrengo mendi magaletaraino bota eban.

Perutxuk, hartu badaezpadako harri bat, abia-dea hartu behar dauala esan eta pausu batzuk atzera egin eban. Horretara, egin kikiribuelta eta itzulumurdi batzuk jentila zorabiatzeko, bota harria

zorura, hartu kolkoko txoria, basamikea, eta sss-
sssiisssstttt!, hara han non doan mendi guztien gai-
netik “harri” hori.

Perutxuk, jentilaren harridurea ikustean badi-
notso paparra aurrera botata eta bat be betuxokeria
barik:

— Ikusi egiten dok, ikusi, nire harria? Hire ha-
rrikadea, nirearen ondoan, esku bete euli hego ba-
ko, zarama be ez dok!

Jentila, dendik be, ez egoan konforme, eta hu-
rrengo egunerako harria zeinek zatitu egin behar
ebela esan eutsan Perutxuri. Honek, baietz!

Gau haretan, jentila lo-arrantzaka egoan bitarte-
an, Perutxuk, hartu zinezko erradako ardi-esnea,
legarra bota eta gaztai zuria, guri-guria egin eban.
Gero urten txabolaren albatetik, gaztai guri hori lur
buztin apur batez igurdi eta han itzi eban txabolari
deutsola beste harri batzuren artean jentila kontu-
ratu ez egiteko moduan.

Hurrengo goizean, jentila tertzioz jagi zan eta
Perutxu geroago baten, lo-itzarria kendu ezinik eta
nagiak ataraten ikusi ebanean badinotso:

— Zer, prest hago posturea egin eta galduteko?

— Hori gero ikusiko joagu! Atzokoa ahaztu egin
dok ala?

Egurdarte erdi ingurumarian, ganaduak gober-
natu zituenean, hara han non plantetan jakuzan
biak harria apurtuteko.

Jentilak, han inguruan egoan harririk handiena
hartu, imini haitz baten gainean, jo ikubilaz eta

laurkindu egin eban, lau zatiak txirran zirala mendia behera.

Perutxu, tenplatu egoan laurkindutako zatiori adi eta barrurikako estukura agertu barik badinotso:

— Lau zati? Hori zer dok ba? Hakusk nire harria, nire burdin-harria!

Perutxu astiro-astiro joian txabola bazterrerantz besoak erremangatuz. Hartu eban goizaldean egin-dako harri-itxurako gaztaia eta astun-plantak eginenez jentilaren ondora itzuli zan esanez:

— Hau nire harri hau hirea baino gogorragoa dok, burdin-harriak burdinea jeukak nahastuta eta badaezpada joan hadi harago zein harri birrinak begiren baten jo.

Malezia bako jentil hori atzeratu zanean, Perutxuk joten dau “harri” hori ikubilaz eta birrin-birrin ez eban egin ba! Hoba ez, putxealakoan zan izan be eta!

Jentila hurreratu egin jakon Perutxuri bere fetxoria ikusteko eta egia zala ikustean samako in-txaurrak be gora eta behera egiten eutsan sinestu ezinik.

Perutxuk, ikusirik jentilaren ikarea, apurtxo bat harroturik eta jentila arean bildurtu guran badinotso:

— Orain zer, asazkatu haz pozturak egiten ala ez?

— Ba egia esateko ez! —erantzun eutsan jentilak—. Bihar palanka urrunago nok bota egin behar joagu!

— Noiz gura! —erantzun eutsan Perutxuk esku

biak igurdiz!

Igurdi egin zituan Perutxuk eskuak baina hurrengo postura horretarako zeozer asmatu beharrean egoan.

Esan eta egin. Arrasti guztia emon eban burua hausten oraingo zeinek-gehiago honi aurre egiteko.

Ez jakon ezer bururatzen. Gauiluntzean, afari izki bat egiten egozala biak bietara, badinotso Perutxuk jentilari zeozer esatearren:

— Hi, hik zer familia arteko daukak?

— Nik neuk? Ba, hemen inor be ez! Salamankan jeukat senitarte guztia, zer ba?

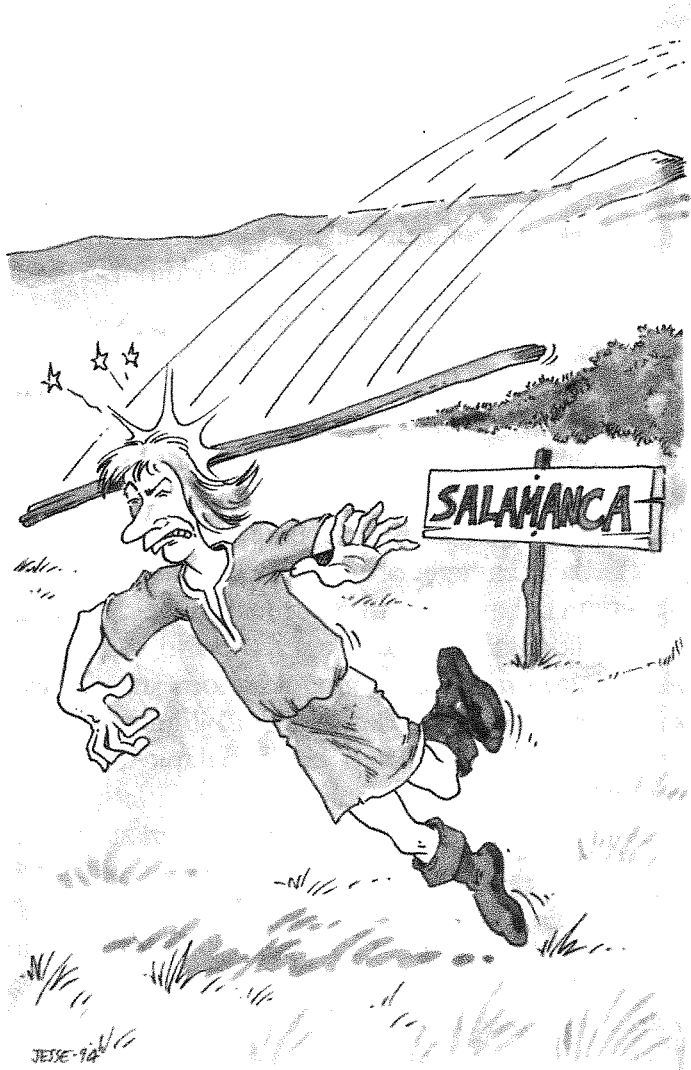
— Oño! Salamanka esan deustak? Han erdera egiten dok eta hemendik hara estudiante asko joaten jakuk, tunante bakarren bat be bai!

Berbaldi bat egin orduan, ohera sartu ziran. Jentila etzunaz batera hartu eban loak baina Perutxuk ezin lorik egin.

Halakoren baten, Salamanka etorri jakon burura. Ez eukan beste biderik jentila bildurtzea baino ze jakin baekien ezingo ebala palankeak jentilak bestean bota.

Oilarra kukurrukuka hasiz batera, jagi ziran biak eta hasi ziran bakoitza bere neurriko palankeak atonduten.

Egin-akabatu zituenean palankok, joan ziran mendiaren antepetxu bateko egilamura eta jentila izan zan lehenengo bota euana, eta urrun gainera, beste mendi tontorreraino.

Perutxuk, hartu bere palanka hori, igurdi inontz apur batez eta jentilari adikuna betuxo bat eginez badino ekien erdera apurrean:

— “Aiba la palanka hasta la Salamanka”! —hiru bider.

Jentilak entzuten dau hori eta Perutxuri palanka eskuetatik kendu eta bildurren bildurrez badinotso:

— Ez, mesedez! Ez egik bota palanke a Salamankara! Han jeukat nire senitarte guztia eta botaten badok bota, hil egingo deustak neure familia! Mesedez, hago geldi, heuk irabazi deustak oraingoan be! Postura honen ordeztu beste bat egingo joagu bihar!

— Zein? —itandu eutsan Perutxuk.

— Ba, pagoak eperdi-eperditik ateraten, horrek inoiz inausi bako garrastak. Horixe izango dok atzenengo postura, hortxe irabazten badeustak, ez jagok hilangorik!

Perutxuren azkenengo buruhaustea. Egunaren ordu guztiak emon zituan zeozer asmatu guran. Goiza joan jakon, arrastia be bai eta gauean afaldu be ez eban egin patxadaz.

Hurrengo goizean, akordatzakoan, estukin luze bat aurkitu eban Perutxuk han txabolako erresumako akuilu batetik dangilizka. Hartu egin eban, batu, sartu lepoko morralean eta badinotso jentilari:

— Zer, bahator ala?

— Bai, atoan nioak!

Pagaduirantzako bidean, Perutxuk ez eutsan

agertzen indargatasunik jentilari. Honek be azkenengo posturea ebanez, nor dan demostratu gura eutsan Perutxuri, eta biak joiazan ixil ixilik.

Pagaduirea heldu ziranean, jentila pagoak, porrua lez, banan-banan ateraten hasi jakon.

Perutxuk hori ikusikeran, zer?, eta hauxe egin eban: Pagoetara igon eta Puntarik punta, pagoak lotuten hasi zan jentilaren harridurarako:

— Zertan habil, mutil katamixarra lez arbolarik arbola? —esan eutsan jentilak ikaraturik.

— Zertan ibiliko nok ba, hire antzean banan-banan barik, danak batera atarateko pagoak estukinez amarretan!

— Ez, mutil! Ez eidak egin holangorik! Pago guztiak ateraz gero, zer ezkur edo zer arraio jango joagu ba txerriekaz aurten? Txarri guztiak gosez hilttea gura dok ala? Bajatu hadi agudo eta hator txabolara, heuk irabazi deustak, hilangorik ez joat sekula ikusi! Batek zer ikusi behar dauan baino ez dok hemen mundu honetan! Holangorik!

Aurrerantzean bakean itzi eutsan jentilak Perutxuri eta bere begien aurrean ikusteak lotsaria ematen eutsanez badinotso jentilak:

— Joan hadi mendira txarriekin eta ez etorri zati handi baten. Hartu jaki eta edaki apur bat eta ospa hemendik, honako neu nok nahiko eta!

Perutxu nasai bizi zan mendian eta jentilenetik hartutako jaki-edakiak akabatu orduan, noizean behin txarri bat hil eta jateari emon eutsan.

Egunak joan egunak etorri, jentila, luze eritzita

egoan eta joan egin zan mendira perutxuren barri jakiten.

Mendian gora joiala, Perutxu txarri bat hiltzen ikusi eban eta gora-goraka gedar egin eutsan esanez:

— Hi, zer darabilk nire txarriekaz? Nork esanda hil dok nire neure txarriarik onena, aurtzen zezin orde jatekoa?

— Ez hadi hona arrimatu e! —erantzun eutsan Perutxuk— osterantzean txikitu egingo hautaldi bateko “harria” lez eta gero gerokoak!

Jentila ikaratu egin jakon eta oraingoagaitik txabolara bueltatu zan. Haserre egoan egon be eta arteak hartu ezinda, burduntzi bat zorrozutzen hasi zan, mendira joan eta Perutxuri behar ez danen bat egiteko.

Perutxuk, bien bitartean, txarri-odola eta gaine-tikoak prest-prest eukan odoloste eta buzkantzak egiteko. Odola, aurreko txarriaren puxiga putzitan eukan gordeta, izan be ez ebalako beste ontziririk horretarako.

Egunaren joanean, mendiko ixiltasunean, zarata batzuk barruntatu zituan Perutxuk. Sorotz egiten dau eta ene!, ez dau ikusten ba jentila ikaragarriko burduntzi bategaz mendia gora!

Orduan, Perutxuk, itzi bertanbehera dana eta argudio bidez hartu odolez betetako puxigea, sartu kolkoan, zilbota zirudiela, eta mendia behera hasi zan abantean.

Jentilak ikusi egin eban eta atzerik hara jarraitzen eutsan Perutxuri. Honek ez eukan atzera begi-

ratzeko astirik be, bakez etxera eldutea baino gura ez ebala.

Bata aurretik, bestea atzetik, ha zan ha ikustea! Halangoren baten, Perutxu bere etxe ondoko base-rrira allegatu zan eta karra egiteari itzi barik badi-notso hango etxeko etxagunari:

— Hortik atzerik hara inor ikusten dok, holango jentilik edo?

— Bai mutil, —erantzun eutsan—, hortxe jatorrek, galapan egik, osterantzean hil egingo hau dakarren burduntzi luzeaz!

— A, bai, hor jatorrek? Ba, —ezkerreko begiaz keinu eginaz auzoko etxagun horri—, arinago joateko harri punta-zorrotz batez zulutuko joat hau neure zilbot hau!

Esan eta egin! Perutxuk hartu lehenengo kare-harri zorrotza eta zzaazzttt!, sartu zilbotetik eta hara han non doan odola dariola lehen baino bizkorrago, orpoetan har barik joan be.

Jentila be, santiamen baten allegatu zan haren etxagunaren etxe ingurumarira eta berak be itaungedarrez esan eutsan hango gizon hari:

— Perutxulangorik ikusi dozue hemendik?

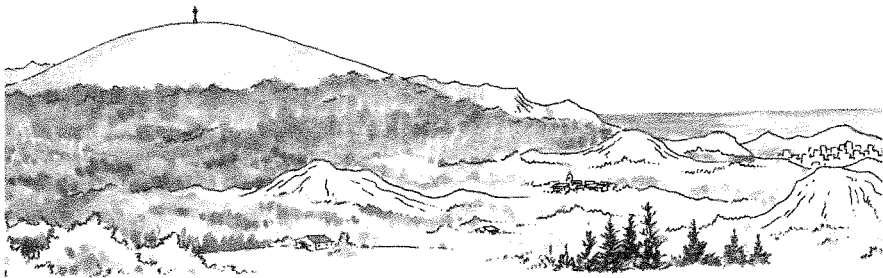
— Bai, —erantzun eutsan etxagunak—, oraintxe puntu puntutxoan joan dok eta gainera, lehen baino bizkorrago joateko, harri punta batez zilbota jo eta apurtu jok eta hor joan dok odola dariola zuzian, egaz letxe!

— Oño! Orduan nik neuk be beste hainbeste egin behar joat!

Jentilak, harria hartzeko asti barik, hartu eskue-
tan eroan burduntzia, sartu bere benetako zilbote-
tik eta rraasst!, odol-hutsituta berpetan hil zan buru-
bakoa halangoa!

Perutxunean ez zan gehiago ezeukirik ezagutu.
Jentilaren eukiak edo azindak ondo baino hobeto
etorri jakezan.

Euskal Herri osoan zabaldu zan Perutxuren
zuhurtasunaren barri eta ordurik hona jentil-bildur
gitxiago bizi izan zan herritarren artean.

Euskalduna Euskal Herrian bizi danik eta hona, bere sineskera zahar eta guzti bizi izan da, garaian garaiko aldaketa kulturalak onartu eta bereganatzen joan bada ere. Gorbeiatarren lurraldean, sineskera zaharren munduko ipuin eta esaunda asko jaso da belaunaldiz belaunaldiko ohitura zaharren iraupenari esker.

“Gorbeiatarrak” liburu honetan, Gorbeia inguruan gorde dan ipuin altxorrean oinarritutako kontakizunak eskeintzen dira. Irakurri ahala, besteak beste, Mari Anbotokoa, Gorbeia jentilak, Baltzolako deabrua, Bermeo zein honagoko laminak, eta Markinako basajaunak eta gaurko munduko Garbitxu ibiltaria ezagutzeko aukera emoten da, beren beregiko euskera bizi, gozo eta aberatsa lagun.

